

"ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה
לא תעשו"

"פירוש מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה לאוכל נפש כענין
שנאמר... ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא
מלאכת עבודה" (פי' הרמב"ן שם)

קונטרס מלאכת הנאה

חידושים וביאורים בעניני אוכל נפש ומתוך
ובפרט בשיטת הרמב"ן ובית מדרשו

בעזרת החונן לאדם דעת
יעקב בן אא"מ ר' זאב נר"ו וגנר
אדר ב' תשע"ו
עיה"ק ירושלים תובב"א

כל הזכויות שמורות
את הקונטרס ניתן להשיג
בא"י

וגנר 6/10 רמת הגולן רמת אשכול ירושלים 02-540-9847
בחו"ל

8 Hilltop Place Monsey N.Y. 845-371-4394

קונטרס זה מוקדשת

לאבי מורי

ר' זאב וגנר נר"ו

ולאמי מורתי

מרת בתיה שתחי' לאוי"ט

ולמורי חמי

הרה"ג רב בנימין אהרן ניומאן שליט"א

ולחמותי

מרת שרה שתחי' לאוי"ט

ולאשתי היקרה

רבקה שתחי' לאוי"ט

לאות הכרת הטוב מעומקא דלבי

לעילוי נשמת

זקני

ר' פישל בן ר' שמואל שפירא ז"ל

נלב"ע כ"ג אלול תשע"א

וזוגתי זקנתי

מרת קילא בת ר' דוד ע"ה

נלב"ע ז' סיון תשס"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

זקני

ר' חיים בן ר' ישראל וגנר ז"ל

נלב"ע ל' אב תשס"ג

וזוגתו זקנתי

מרת חיה בת ר' זאב ע"ה

נלב"ע י"א שבט תש"ס

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

חו"ז

מרת מרים רייזל

בת ר' משה דוב ניומאן ע"ה

נלב"ע י"ט שבט תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

תוכן העניינים

סימן א

בענין הכנה דרבה. א

סימן ב

בענין טלטול מוקצה לאוכל נפש. ד

סימן ג

מחלוקת הרמב"ן ושאר ראשונים ביסוד ההיתר דאוכל נפש ומתוך. י

סימן ד

שיטת הרמב"ן בדין מתוך. לב

סימן ה

שיטת הראב"ד בדין מתוך. מג

סימן ו

בענין מכשירי אוכל נפש. מו

סימן א

בענין הכנה דרבה

דרבה לגבי עירוב תחומין, הרי התם לא שייך בכלל הענין של מוקצה.

ונראה לבאר דבפשטות היה אפשר להבין שלפי רש"י הביאור בהכנה דרבה הוא, דהוא מפרטי הדינים של מוקצה, דגזיה"כ הוא שמוקצה צריך הכנה מיום חול, ואם זה היה הפשט אז באמת הוא תימה גדולה איך שייך לדמותו לעירוב תחומין. אבל יש להוכיח מפסקי הרי"ד שאין זה הביאור, דעיינן בפסקי הרי"ד דמשמע שהיה קשה לו דהיאך למדין הכנה בידי שמים מהכנה בידי אדם, וביאר באופן זה וז"ל: "וקסבר רבה דכי היכי דהכנה דבידי אדם אפי' בפה אין יו"ט מכין לשבת ולא שבת ליו"ט, הכי נמי דבידי שמים אין מכין זה לזה והכנתו של זה אסורה בזה" עכ"ל. ועפ"ז ממשיך הרי"ד לבאר, דרבי יוחנן דפליג לקמן על הכנה דרבה, חולק רק על הכנה בידי שמים, אבל כל מידי דהוה מוקצה וצריך הזמנה בפה ליכא מאן דפליג. והנה עי"ש בהרי"ד

אמרי' בגמ' במסכת ביצה (ב:) אמר רבה מאי דכתיב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליו"ט. והנה ברש"י מבואר בפשוטו דהאיסור דהכנה דרבה אינו איסור חדש, אלא דהוא נבנה על האיסור מוקצה, דהיינו שהדין של מוקצה מחייב שיהיו כל סעודות שבת וסעודות יו"ט מזומנות ומוכנות מבעוד יום, ובהכנה דרבה נתחדש שצריך להכיןם מיום חול.

והנה במסכת עירובין (ל"ח:) הגמ' מדמה הדין של הכנה דרבה לעירובי תחומין, דאיתא התם במתני' "יום טוב הסמוך לשבת מערב אדם שני עירובין וכו' כיצד יעשה מוליכו בראשון ומחשיך עליו ונטלו ובא לו, בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו" והק' הגמ' דלפי רבה "הא קא מכין מיו"ט לשבת". והק' רב נפתלי לובלינג שליט"א דלפי רש"י דהכנה דרבה הוא מדין מוקצה, איך שייך הענין של הכנה

שמבואר שפירש הענין של הכנה דרבה כרש"י שהוא מלתא דמוקצה, ואם הביאור בהכנה דרבה הוא שהוא גזיה"כ דמוקצה צריך הכנה מיום חול, צ"ב מה היה קשה להרי"ד, דלכאור' מהו המקום לחלק בין הכנה בפה להכנה בידי שמים.

לבן נראה שמוכח מהרי"ד דהביאור בהדין שצריך להכין המוקצה מיום חול הוא, "דלאו כל כמיניה להכין דבר מיום קודש לחבירו", והטעם הוא משום שהוא זלזול בהיום להכין בו דבר ליום קודש אחר^א. ובאמת זהו כמו שביארו שאר הראשונים הענין של הכנה דרבה, וז"ל של הרשב"א: "אינו

בדין שיזמין שבת ליו"ט ולא יו"ט לשבת" עכ"ל, אלא שלפי שאר הראשונים הכנה דרבה הוא איסור חדש, שיש איסור להכין דבר מיום קודש לחבירו, ולפי רש"י הלאו כל כמיניה הוא סיבה שלא חל ההכנה ונשאר המוקצה. (וצ"ע מלשון רש"י בד"ה דכל ביצה דמשמע לא כדברינו, עיי"ש היטב)^ב.

ולפי"ז מבוארים היטב דברי הרי"ד, דכיון שיסוד הדין הוא לאו כל כמיניה, שפיר יש מקום לחלק בין הכנה דממילא להכנה בפה, דבדאי הכנה ע"י אדם הוא יותר זלזול בהיום

א. וזהו הטעם דיש ק"ו מיו"ט לשבת למשבת ליו"ט. ואע"פ שמבואר ברש"י דלמדין משבת ליו"ט מהא דיו"ט קרוי שבת, ביאר ר' נפתלי שזהו לדבר אחר, דלרש"י צריך ילפותא דיש איסור מוקצה ביו"ט, ולזה כתב רש"י דגם יו"ט קרוי שבת, אבל לגבי הדין דאין שבת מכין ליו"ט, גם לפי רש"י י"ל שנלמד מהק"ו הנ"ל.

ב. יש להוסיף דבר נחמד - ידידי רב יהודה קראפט שליט"א הק' דלפי רש"י דהכנה דרבה הוא מלתא דמוקצה, אמאי קאמרה הגמ' "משום הכנה", וכן למה נקרא דין זה בכ"מ "הכנה דרבה". ולפי דרכנו א"ש טובא, דהדין הזה שצריך להכינו מיום חול אינו מדיני מוקצה, אלא דלאו כל כמיניה להכין...

עוד דבר נחמד - חוץ ממה שהוכחנו מהרי"ד דהגדר הוא כנ"ל, מסברא הוא ג"כ הכי, דהרי משמע ברש"י (ביצה ב:) דהענין של מוקצה הוא שזהו כבוד לשבת שהסעודות יהיו מוכנים קודם השבת, (ויתכן שהרמב"ן שכתב במלחמות בריש מסכת ביצה שהוא הרחקה לחילול יו"ט, זהו משום דס"ל דהוא מדרבנן, אבל רש"י שם הרי סובר דהוא מדאורייתא, ולכן מסתבר שהוא משום כבוד שבת), ומצד כבוד השבת מסתמא הוא תוספת כבוד אם מכין הסעודה ביום קודש, אלא ע"כ כנ"ל, דהוא זלזול בהיום שמכין את הדבר.

מהכנה דממילא. [נוכמבואר בראשונים במסכת ביצה ובמס' עירובין דיש לחלק בין הכנה בידים להכנה דממילא, ועיי"ש בראשונים בעירובין שמבואר שיש בזה כמה דרגות].

ולפי"ז מבואר היטב איך שייך הענין של הכנה דרבה בעירובי תחומין, דכיון דאינו מדיני מוקצה אלא דלאו כל כמיניה... לכן יש לדמות הכנה דרבה לכל דבר שהוא ענין של חלות, דלאו כל כמיניה למיחל חלות

מיום קודש אחד ליום קודש שני, כמו שא"א להכין מוקצה מיום א' לחבירו. ולכן בעירובי תחומין שענינו הוא חלות קנין שביתה, בודאי שייך אצלו הדין של הכנה דבה. וכעי"ז תי' הפני יהושע בד"ה אלא אמר רבה, עיי"ש בסוף דבריו. [ולפי דרכינו יוצא דלפי רש"י הענין של הכנה דרבה שייך רק בענינים של חלות, ולפי"ז לפי רש"י ל"ק קושיית התוס' ושאר הראשונים דאיך אופין מיו"ט לחול].

סימן ב

בענין טלטול מוקצה לאוכל נפש

איתא בתוס' במסכת ביצה (בדף ח. כ"ח: ול"א:) בשם הריצב"א, דמותר לטלטל מוקצה ביו"ט משום אוכל נפש, וכן איתא ברמב"ם (בפ"א הי"ז), וכן פסק הרמ"א (בסו"ס תק"ט).^א

אוכל נפש. ותי' המהרש"א והב"ח (בסו"ס תקי"ח) ועוד כמה אחרונים^ב, דהאי טלטול אינו משום אוכל נפש, אלא משום הכיסוי, ולכן אסור בשלא שחט. והק' ע"ז המגן אברהם (בסי' תק"ט ס"ק ט"ו) וז"ל: "וב"ח תירץ דכיסוי אינו צורך אוכל נפש שהרי יכול לאכול בלא כיסוי, וצ"ע דהא אסור לשחוט משום זה וא"כ א"א לאכלו" עכ"ל.^ג והנה צריכים אנו לבאר מה סוברים כל הנך אחרונים שתירצו כנ"ל, וכן צ"ב מהו יסוד המחל' בין האחרונים הנ"ל והמגן אברהם.

קושית האחרונים מאפר כירה שהוסק ביו"ט

והנה ידוע קושית המהרש"א (ביצה ח.) ועוד הרבה אחרונים, דלפי הריצב"א למה אסור לשחוט על סמך אפר כירה שהוסק ביו"ט משום שהוא מוקצה, דלכאור' תהא מותר משום

א. ועיין בריטב"א במס' עירובין (בדף לד: בד"ה באורא דלבני) שמפקפק בההיתר של הריצב"א. וכן השיטה מקובצת (ביצה דף ל"א: ד"ה שרגינהו) בשם יש מפרשים פליגי על הריצב"א, עיי"ש.

ב. הרב ברוך פרענקיל בהגהותיו על שו"ע (סי' תק"ט), הט"ז (סו"ס תקי"ח), והדרישה (סו"ס תקי"ח) בדרך א'. ואיתא בדרישה עוד דרך דהוה רק בגדר מכשירין, ובפשוטו זהו גם כונת הפני יהושע (ביצה דף לג.).

ג. המגן אברהם הקרני ראם רע"א והב"י (אינו להדיא אבל כן מוכח מדבריו, עיין בסו"ס תק"ט וסו"ס תקי"ח) תי' דאסור משום דהוה השתמשות במוקצה, ועיין בהגהות הרב ברוך פרענקיל (שם) שטוען דלא שייך לאסור מחמת זה באפר כירה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו. ובזה מתורץ למה המהרש"א שהוא המריה דהאי דין דלא התירו השתמשות במוקצה, לא תי' כהמג"א.

יו"ט. ולפי"ז מבואר היטב הא דמתיר הרמ"א להגביה נוצות, דאע"פ דלא חזי למיזגא עליהו מ"מ כיון שרק מגביה אותם ואינו אלא שאלה של טלטול, מספיק הטעם דהתירו סופן משום תחילתן. וצריך ביאור למה הפר"ח סבר דלא שייך ההיתר של הריצב"א כאן, וכן צ"ב מהו יסוד המחל' בין הרמ"א ורעק"א והפרי חדש.

חקירה ביסוד ההיתר של הריצב"א
ונראה לבאר ב' העניינים הנ"ל ע"פ חקירה ששמעתי מהגה"ר ר' אליעזר סטפן שליט"א ביסוד ההיתר של הריצב"א, דיש לחקור אם הוא היתר מעיקר הדין מהדין הכללי שיש ביו"ט דמלאכת או"נ מותרת, או דלמא משום מה לא שייך להתיר טלטול מוקצה משום או"נ, אלא כונתו היא דהתירו אותה חז"ל משום שמחת יו"ט כמו שהתירו ליטול את העלי לקצב עליו בשר, וליתן את העור לפני הדורסן וכדומה^ד.

והנה לשון התוס' בדף כ"ח: ודף ל"א:
הוא דטלטול מוקצה התירו משום אוכל נפש, ולכאור' משמע

מחל' הרמ"א והפרי חדש לגבי טלטול נוצות של עוף
איתא ברמ"א (סי' תצ"ט ס"ג) "נוצות של עוף דינן כמו בעור דמותר לטלטלן כדי להצניען כמו בעור". פי' - במשנה ביצה דף י"א. איתא דב"ה מתירין להגביה העור אע"פ שהיא מוקצה, וטעמם הוא דהתירו סופן משום תחילתן כדי שלא ימנע מלשחוט לכתחילה, והרמ"א לומד מיניה היתר גם לנוצות. והפרי חדש חולק על הרמ"א, משום דמבואר בגמ' דההיתר בעור הוא רק בצירוף הא דחזי למיזגא עליהו, משא"כ נוצות דלא חזי למיזגא עליהו אסור לטלטלן.

ורעק"א (בהגהותיו שם) מיישב את דברי הרמ"א, דהא דמבואר בגמ' דההיתר בעור הוא רק בצירוף הא דחזי למיזגא עליהו, וזהו רק כדי להתיר נתינת העור לפני הדורסן דהוא מלתא דמעבד, אבל כדי להתיר הגבהת העור לזה מספיק הטעם דהתירו סופן משום תחילתן, דהרי הגבהת העור היא רק שאלה של מוקצה, והרי התירו מוקצה משום שמחת יו"ט, וסופן משום תחילתן הוא טעם שנחשב צורך שמחת

ד. אולי יש לתלות החקירה בשאלה אחרת אם טלטול מוקצה הוא בגדר מלאכה או לא. ואולי זהו כוונת רבי אלחנן בקובץ שיעורים במס' פסחים (אות כ"ג) ע"י"ש.

דההיתר הוא משום או"נ, אולם בדף ח. כתבו בשביל או"נ ושמחת יו"ט, לכן מהא ליכא למידק. וכן אין להוכיח דההיתר הוא משום אוכל נפש מהא דכתב הפרי מגדים (סו"ס תק"ט א"א סקט"ו) דמותר לטלטל מוקצה רק לצורך אכילה ולא לשאר עניני שמחת יו"ט, וכן משמע הכי מדברי התוס' והרמב"ם, דאפי' אם ההיתר הוא משום שמחת יו"ט מובן שמותר רק לצורך אכילה, דהרי עיקר חיוב שמחת יו"ט הוא אכילה ושתייה. וכן בסוגיא דשמחת יו"ט (ביצה דף ט' - י"א) לפום ריהטא לא מצאנו שהתירו איסורים רק לצורך אכילה. ובאמת יתכן דאדרבה דמזה שמותר לטלטל מוקצה רק לצורך אכילה, וזהו ראיה שההיתר הוא משום שמחת יו"ט, דאם ההיתר הוא משום או"נ תהא מותר לטלטל מוקצה לצורך שאר עניני שמחת יו"ט ע"י מתוך, לפי השיטות (תוס' ביצה יב. ודעימייהו) דסוברים דע"י מתוך מותר לעשות מלאכה בשביל שאר עניני שמחת יו"ט.

דברי המהרש"א והמג"א דלא התירו

השתמשות במוקצה

והנה לכאור' יש להוכיח דההיתר הוא משום או"נ, מהא דיסדו המהרש"א (בביצה דף ל"א: וכן בדף ל"ג.) והמגן

אברהם (בסו"ס תק"ט) דהתירא דהריצב"א הוא רק לטלטל מוקצה לצורך או"נ, אבל אינו מותר לאכלו או להשתמש בו. דבשלמא אם ההיתר הוא משום או"נ אתי שפיר דמותר רק לטלטל מוקצה, דההיתר דאו"נ הוא רק בשביל איסורי מלאכה, ולכן לטלטל שאסור משום גזירה אטו הוצאה (כדאיתא בביצה דף ל"ז.) שייך לומר דהוא בגדר מלאכה, אבל אכילה או השתמשות במוקצה דאינן איסורי מלאכה בודאי לא שייך להתיר משום או"נ. אבל אם הוא משום שמחת יו"ט אמאי לא התירו נמי את האיסור אכילה והשתמשות.

אולם יש לדחות ראיה זה מתרי טעמי:

א. המלאכת יו"ט (אות כ"ט)

מביא צד דלא התירו משום שמחת יו"ט רק איסורי מלאכה. ונראה לבאר הטעם משום דמשמע ברש"י (ביצה דף ל"א: ד"ה א"ר זירא) דההיתר דרבנן של שמחת יו"ט הוא הרחבה להיתר דאו"נ דאורייתא, והכי נמי מסתברא מהא דמבואר בפסחים (ס"ח:) דההיתר דאו"נ גופא הוא משום שמחת יו"ט, וכן נראה הכי מהא דהזכרנו לעיל דלא מצינו שהתירו איסורים משום סתם שמחת יו"ט, אלא משום שמחת יו"ט דאכילה. ולכן כשם שההיתר דאו"נ

היום (הר"ן כנראה סבר דחיוב מדרבנן לא מקרי צורך היום, ותוס' שם כתבו להדיא דגם חיוב מדרבנן מקרי צורך היום).

ומשמע מהר"ן וכן איתא להדיא בהריב"ש (סי' ת"א) דאי לא ביטלו שרי לשורפו. ואע"פ שאסור טלטלו משום מוקצה, לכאור' צ"ל דמבואר מהר"ן והריב"ש דסוברים כשיטת הריצב"א (וכן איתא להדיא בתחילת התשובה הנ"ל), ועוד יותר דמבואר דסוברים דאמרי' מתוך גם באיסור טלטול מוקצה. אבל תוס' דסוברים דאסור לשורפו משום טלטול מוקצה, לכאור' ס"ל דלא אמרי' מתוך להתיר טלטול מוקצה. והבית יעקב (בכתובות ז.) והקובץ שיעורים (בפסחים אות כ"ג) הק' על תוס' אמאי לא אמרינן מתוך להתיר טלטול מוקצה.

ובפשטות צ"ל דתוס' סוברים דההיתר של הריצב"א הוא משום שמחת יו"ט, ולכן לא שייך הדין של מתוך, והר"ן והריב"ש דסוברים דאמרי' מתוך בטלטול מוקצה, לכאור' מוכח דהם סוברים דיסוד ההיתר הוא משום אוכל נפש. אולם יש לדחות את הראיה מתוס', דהנה הכסף משנה (בפ"ג מהלכות חו"מ ה"ח) מבאר דברי התוס' דמעיקר הדין צריך להיות מותר, אלא דחכמים עשו חיזוק לדבריהם.

הוא רק לאיסור מלאכה, כמור"כ ההיתר דשמחת יו"ט הוא רק לאיסור מלאכה.

ב. בחי' המאירי (ביצה דף ט:): איתא דלא התירו משום שמחת יו"ט אלא איסורים קלים, ומבואר בכמה דוכתי דאכילה או השתמשות במוקצה הן יותר חמורות מטלטול, ובפשוטו הטעם הוא משום שיש אסמכתא להאיסור אכילה מהפסוק ד"והכינו את אשר יביא"ו" (כדאיתא ברמב"ן במלחמות בביצה דף ב. ובעוד כמה ראשונים ואחרונים). ולפי"ז י"ל דלא התירו משום שמחת יו"ט אכילה או השתמשות במוקצה, משום דאינם איסורים קלים.

אי אמרי' מתוך בההיתר טלטול לצורך או"נ

ולכאורה נראה דנחלקו תוס' לעומת הר"ן והריב"ש בחקירה זה, דהנה בפסחים (ו.) איתא דהמוצא חמץ בביתו בפסח אינו מותר לשרפו אלא כופה עליו את הכלי, ומקשים הראשונים אמאי אינו מותר לשרפו מדין מתוך, ותי' התוס' (בכתובות דף ז.) דאסור מדרבנן משום טלטול מוקצה. אולם הר"ן (בפסחים דף ב: מדפי הרי"ף) תי' דאיירי באופן שכבר ביטלו ולכן לא אמרינן מתוך כיון דליכא צורך

ביאור המחל' המהרש"א והב"ח

לגבי אפר כירה

ועפ"י נראה לבאר את שני הענינים שבריש דברינו, לגבי האיסור לשחוט על סמך עפר מוקצה דאיכא פלוגתא בין המהרש"א הב"ח ודעימייהו להמגן אברהם אם שייך ההיתר של הריצב"א או לא, נראה לבאר דהמהרש"א והב"ח סוברים דיסוד ההיתר הוא משום אוכל נפש, ולכן הגם שכדי לאכול את הבהמה צריך לטלטל את העפר כדי לכסות את הדם, עדיין לא מקרי מלאכת אוכל נפש, כיון שהעפר אינו מצרכי תיקון המאכל אלא דבר צדדי שבלא הכיסוי א"א לשחוט, ומלאכת או"נ היא רק מלאכה ישירה באוכל נפש. ולכאורה נראה דהמגן אברהם סובר שיסוד ההיתר הוא משום שמחת יו"ט, ולכן ס"ל דאין נפק"מ בזה שטלטול העפר הוא רק דבר צדדי כנ"ל, דההיתר של שמחת יו"ט בודאי אינו מוגבל בגדרי ההיתר דאו"נ, ומשום שמחת יו"ט שרי למיעבד כל דבר שנצרך לאכילה ואפילו דבר צדדי.

ביאור המחל' הרמ"א והפרי חדש לגבי

נוצות של עוף

ובן נראה לבאר לפי"ז את יסוד המחל' בין הרמ"א ורעק"א להפרי חדש

לגבי הגבהת נוצות של עוף, ולכא"ו נראה דהפרי חדש סובר שיסוד ההיתר הוא משום אוכל נפש, ולפי"ז בודאי לא שייך הכא את ההיתר של הריצב"א, דהרי הגבהת הנוצות אינה צורך או"נ כלל, ואינה אלא חשבון צדדי דאם לא יתירו לו להצניען ימנע מלשחוט לכתחילה. והרמ"א ורעק"א סוברים דיסוד ההיתר הוא משום שמחת יו"ט [כדאיתא בלשון רעק"א כמה פעמים שם], ולכן סוברים דשרי לטלטל הנוצות מטעם דהתירו סופן משום תחילתן, כמו שהתירו לטלטל העור מטעם דהתירו סופן משום תחילתן, דמשום שמחת יו"ט התירו אפי' דבר צדדי כזה.

ולכא"ו נראה להוכיח דהרמ"א סובר דיסוד ההיתר הוא משום שמחת יו"ט, דאם ההיתר הוא משום או"נ לכא"ו אמרי' מתוך בטלטול מוקצה כנ"ל, ומבואר ברמ"א (סי' תקי"ח ס"א) דע"י מתוך מותר לעשות מלאכה לשאר עניני שמחת יו"ט כשיטת התוס' ודעימייהו, ולפי"ז יהיה מותר לטלטל מוקצה בשביל שאר עניני שמחת יו"ט, ומשמעות הדברים היא, דהוא דבר מוסכם דלא התירו לטלטל מוקצה לשאר עניני שמחת יו"ט כנ"ל, ולכא"ו מוכח מזה דהרמ"א

ס"ל דיסוד ההיתר הוא משום שמחת יו"ט, ולכן לא שייך מתוך. וכן משמע דסבר דלא אמרי' מתוך מהא דהשו"ע (בס' תמ"ו) פסק דהמוצא חמץ בביתו בפסח אינו מותר לשרפו, והרמ"א ביאר הטעם משום דחמץ אסור בטלטול. וכן משמע מלשון הרמ"א (בסו"ס תק"ט) דההיתר הוא משום שמחת יו"ט, דלשונו הוא "מותר לטלטל מוקצה לצורך או"נ ושמחת יו"ט".

אך קשה דלכאו' יש להוכיח איפכא דהרמ"א סובר דההיתר הוא משום או"נ, דלכאו' רק לשיטת התוס' ודעימייהו (ביצה ט:): דסוברים דלמסקנא ב"ה לקולא לגבי שמחת יו"ט, שייך לומר דההיתר הוא משום שמחת יו"ט, אבל לשיטת הרי"ף ודעימיה [והכי סוברים המחבר והרמ"א] דלמסקנא לא אמרי' דב"ה הקילו גבי שמחת יו"ט, לכאו' צ"ל דההיתר הוא משום אוכל נפש, וצ"ע.

סימן ג

מחלוקת הרמב"ן ושאר ראשונים ביסוד ההיתר אוכל נפש ומתוך

בא לאפוקי מלאכת או"נ, אבל לא כתבו דמלאכת או"נ היא מלאכת הנאה.

ויש להוסיף דאע"פ שיתכן דשאר הראשונים לא התכנונו רק ד"מלאכת עבודה" הוא בגדר ילפותא דמלאכת או"נ מותרת, אלא דסוברים דההיתר דאו"נ הוא בעצם שם המלאכה, דהתורה אסרה ביו"ט רק מלאכת עבודה ומלאכת או"נ לא מקרי מלאכת עבודה. אבל אכתי אין שום יסוד ושורש לומר דהתכנונו להיסוד של הרמב"ן דמלאכת או"נ היא "מלאכת הנאה", וכן משמע דהרמב"ן הוא שיטה יחידאה מהא דהרמב"ן חולק על שאר הראשונים בהסוגיות דאו"נ בכמה ענינים*, ונראין הדברים שהשורש לכולם הוא מכח היסוד שלו

יסוד של הרמב"ן - מלאכת הנאה
(א) כתיב בתורה בפ' אמור "ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו" (כ"ג, ז') וכן כתוב הלשון "מלאכת עבודה" בהמשך הפרשה לגבי כל המועדים. והנה הרבה ראשונים מפרשים ד"מלאכת עבודה" בא לאפוקי מלאכת אוכל נפש, וכן פירש הרמב"ן, אולם ברמב"ן מצאנו דבר חדש שלא מצאנו בראשונים אחרים, וז"ל: "פירוש מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש... ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה" עכ"ל. (וע"ע בדבריו בפ' ויקהל ל"ה, ג' ובפ' יתרו כ, ט' שמפרש יותר את היסוד הזה, וכן בשבת קכ"ד: בתו"ד מזכיר היסוד הזה), ושאר הראשונים כתבו רק דמלאכת עבודה

א. הזמן לא הספיק להאריך, ואבאר בקיצור, (א) הרמב"ן (במלחמות בתחלת אין צדיון) סבר דמלאכת או"נ האסורה ביו"ט הוא מדאורייתא, ויש לו שני כללים בהם, א. המלאכות שנעשות לזמן מרובה כגון טחינה והרקדה וכדומה אסורות. ב. צידה וקצירה אסורות

דההיתר דאו"נ היא משום דהוה בעיקר יסוד ההיתר דאו"נ, ולפי הדרך מלאכת הנאה. ונראה להוכיח בע"ה הפשוט ביסוד ההיתר דאו"נ אין מקום עוד יותר דהרמב"ן הוא לשיטתו ליסוד הזה של מלאכת הנאה.

משום שבעלי חיים ופירות אינם ברשות האדם, והוא בכלל מלאכת עבודה. [הרמב"ן מתחיל בנוסח זה "לא כל המלאכות הותרו ביו"ט אלא הכשר המאכלים לאכלן..."] דברים אלו מבוארים היטב ע"פ מה ששמעתי מהרה"ג רב דוד וולפין שליט"א שענינו של מלאכת הנאה היא, שהיא בגדר מעשה אכילה אריכתא, ולכן מובן דרך הכשר המאכלים לאכלן שייך להיות חלק מהאכילה].

והרמב"ן סבר דיש אופנים שהמלאכות האסורות הם מותרות כגון כל הנידוכין שנידוכין כדרכן, משום דהנהו הן מלאכת יומן. אבל הרשב"א והר"ן סוברים דאם הוא מדאורייתא א"א שתהיה אופנים שיהיה מותר, ולכן הרשב"א סבר דהמלאכות האסורות הם אסורות בכל גווני, [וצ"ע איך הרשב"א מיישב המקורות של הרמב"ן דיש אופנים שהם מותרות, עיין בדברי הרשב"א בעבודת הקודש]. והר"ן סבר מכח הנ"ל דהמלאכות אסורות רק מדרבנן.

ונראה דיסוד המחל' הוא דהרשב"א והר"ן סוברים דשם ההיתר הוא מלאכת או"נ, לכן סוברים דהכללים של הרמב"ן הנ"ל אינם רק טעם למה התורה ימעט מקצת המלאכות, אבל אינם סיבות שהמלאכה יהא חסר בשם מלאכת או"נ, לכן לא מסתבר לחלק המלאכה. אבל הרמב"ן לשיטתו שסבר שיסוד ההיתר הוא מלאכת הנאה, הטעמים הנ"ל הם סברות דע"י חסר המלאכה בשם מלאכת הנאה, לכן בודאי אפשר לחלק המלאכה.

(ב) עיין בסימן ו' (בהערה השניה) דביארנו עוד מחל' בין הרמב"ן ושאר הראשונים.

(ג) עיין ברמב"ן בשבת (קכד:) ובתורת האדם (הובא בליקוטי הרמב"ן בביצה דף ו.) שמבואר בדבריו שיש לו שיטה חדשה בגדר התנאי של דבר השוה לכל נפש. דלכאור' הפשוט פשוט הוא דהוא דין בהדבר שעושה בו המלאכה דצריך להיות דבר השוה לכל נפש, וברמב"ן מבואר דהוא מצד השם של ההנאה שבא ליהנות מהדבר, דצריך להיות הנאה כזה שהוא שוה לכל נפש כגון אכילה ובעילה וכדומה, ע"ש היטב. ועיין בשיטה מקובצת בכתובות (י.) בשם הרא"ה שג"כ משמע שפי' דבר השוה לכל נפש כהרמב"ן.

[ולפי"ז לכאור' מבואר יסוד המחל' בין הרמב"ן וכל שאר הראשונים בשבת (לט:) לגבי חימום מים בשביל רחיצת כל הגוף אם הוא נחשב דבר השוה לכל נפש, ע"ש. וכן עפ"י לכאור' יש לבאר המחל' בין הרמב"ן והבעל המאור (ביצה, דפי הרי"ף דף יב.) לגבי מיתוק החרדל אם הוא נחשב דבר השוה לכל נפש, ע"ש].

ומאוד יתכן דהשיטה חדשה של הרמב"ן ג"כ נבנה על היסוד של מלאכת הנאה, ועדיין צ"ב.

כמה מחל' בין הרמב"ן ושאר

הראשונים בסוגיא דמתוך

(ב) ונראה להקדים עם כמה מחל' בין הרמב"ן ודעימיה², ותוס' הרשב"א והרא"ש ודעימיהו בסוגיא דמתוך (ביצה יב.) - הראשונים מייסדים דההיתר דמתוך לא נאמר בדלית ביה צורך כלל, אלא בעינן שיהיה לצורך יו"ט. ומקשים הראשונים דלפי"ז איך שייך להתיר עולת נדבה ביו"ט ע"י מתוך, דלכאוי' אין בה שום צורך יו"ט. ומתריצים תוס' הרשב"א והרא"ש דחשיב צורך היום כדי שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקן. אבל הרמב"ן (שבת קכ"ד:) כתב וז"ל: "ולי נראה דהתם מתוך שהותרה לצורך גבוה בעולת ראייה ובשלמי חגיגה דאינון צורך היום לגבוה הותרה נמי שלא לצורך דגבוה דהיינו עולת נדבה דהיא כהנאה להדיוט" עכ"ל. ועל דרך זה איתא ג"כ בחי' הרא"ה וברבינו נחמן בן הרמב"ן (ביצה יב.).

עוד מחל' גדול מצאנו - רוב הראשונים סוברים דמותר להוציא קטן מדין מתוך לא רק לצורך מילה אלא אף לשאר צרכים, אבל נחלקו הדרכים,

דתוס' ודעימיהו מוסיפין להתיר היכ"ת שהם צרכי היום של ההורים, כגון שרוצה האב לטייל לשמחת יו"ט וא"א לו להניח את הקטן לבדו בבית וכדומה, דיש איזה צורך היום להורים, אבל לא מצאנו בראשונים אלו שמותר להוציא קטן לצרכו, וברמב"ן ודעימיה מבואר להיפך, דהם כתבו דמותר להוציא קטן לצרכו, ולא מצאנו רמז בדבריהם שמותר להוציא קטן לצורך ההורים, ואדרבה מדכתבו "לצרכו" משמע היטב דסוברים דמותר רק לצורך הקטן.

עוד מחל' - הרמ"א (בסי' תקי"ח, בשם רבינו ירוחם והגהות הסמ"ק) כתב דמותר מדין מתוך להוציא כלים שמתירא שמא יגנבו או שאר פסידא. אבל ברמב"ן ודעימיה לא מצאנו רמז לזה, ואדרבה הרא"ה ורבינו נחמן בביצה דף כ"ב. כתבו דבודאי אסור לעשות מלאכה בשביל הפסד ממון ביו"ט.

ובן לכאוי' יש דקדוק גדול בראשונים הנ"ל, דבתוס' ודעימיהו איתא כסדר הנוסח דע"י מתוך מותר צורך

ב. רבינו נחמן בן הרמב"ן (ביצה יב.), הרא"ה (שם), והחינוך (מצוה רצ"ח), ולכאור' נראה דאף הריטב"א סבר כהרמב"ן (ע"פ דבריו בפסחים דף ה: והובאו לקמן, וכן משמע הכי בדבריו בשבת דף לט:).

אגומרי הם צרכי או"נ, ומסיבה צדדית אין ממתקין החרדל ביו"ט.

אבל הרי"ף (ביצה י"ב. בדפי הרי"ף) גורס אחרת, "התם ליכא כיבוי הכא איכא כיבוי". ומבאר הרמב"ן (במלחמות שם) גירסת הרי"ף, דבין מיתוק החרדל ובין בשרא אגומרי אינם צרכי או"נ, והטעם שבישרא אגומרי מותר הוא משום דליכא כיבוי [עיי"ש שמבאר הטעם דליכא כיבוי]. ולפי זה חידש הרמב"ן ביאור חדש בסוגיא דעישון פירות (ביצה דף כ"ג.) עיי"ש, ולעניינו מבואר מהרמב"ן דיש מחל' אמוראים אם עישון פירות הוא צורך או"נ או לא. ולכא' דברי הרמב"ן צ"ב רב, דלמה בשרא אגומרי וכדומה אינם צרכי או"נ. ויש לדקדק עוד יותר, דכמה פעמים הרמב"ן כתב נוסח דאינם אוכל נפש ולא רק דאינם צרכי או"נ, וקשה מאד להבין למה אינם אוכל נפש.

מחל' הרמב"ן ושאר הראשונים בביאור השקו"ט בין רבה ור"ח בסוגיא דהואיל **בסוגיא** דהואיל (פסחים מ"ו:) נחלקו רבה ורב חסדא באופה מיו"ט לחול אי לוקה או לא, רבה אמר אינו לוקה דאמרינן הואיל ורב חסדא אמר לוקה דלא אמרינן הואיל, והק' רבה לרב חסדא דלדידך דלא אמרינן הואיל

היום קצת, אבל הרמב"ן ודעימיה לא הזכירו את המילה קצת בשום מקום [חוץ ממקצת נוסחאות במקום א' בחי' הרמב"ן בשבת], הלא דבר הוא! וצ"ב יסוד המחל' בין הרמב"ן ושאר הראשונים בכל הנ"ל.

ג) והנה שמעתי ממו"ר הרה"ג ר' אשר אריאלי שליט"א, יסוד גדול בהדין של מתוך, דיסוד ההיתר דמתוך הוא כפי יסוד ההיתר דאוכל נפש גופא, דמתוך הוא הרחבה של ההיתר דאו"נ לשאר צרכים שהם דומים לאו"נ. ולכן כדי לבאר המחל' הנ"ל, צריכים קודם להגדיר היטב יסוד ההיתר דאו"נ, דהיינו לאיזה צורך התיר הכתוב מלאכת אוכל נפש.

מחל' הרמב"ן ושאר הראשונים בסוגיא

דמיתוק החרדל (שבת קלד.)

ד) ונראה להקדים עם ב' מחל' בין הרמב"ן ושאר הראשונים בסוגיות דאו"נ גופא – בגמ' שבת קל"ד. איתא דאין ממתקין את החרדל בגחלת, [פי' רש"י, כדרך שרגילין לכבות לתוכו את הגחלת], ומק' אביי לרב יוסף דמאי שנא מבישרא אגומרי [פי' רש"י, שצולין ביו"ט ואע"ג דמכבה], ולפי הגירסא שלפנינו רב יוסף משני "התם לא אפשר הכא אפשר". ולפי גירסא זה מבואר דבין מיתוק החרדל ובין בשרא

דבר זה אומר פרשני, דהא אנו רואין שהראשונים נתקשו בטעמא דרב חסדא שסובר דצרכי שבת נעשין ביו"ט.

ב' דרכים בהראשונים ביסוד

ההיתר דאו"נ

ח) ונראה לבנות מדברי הראשונים ב' דרכים ביסוד ההיתר דאו"נ, איתא בגמ' שבת (דף כ"ד: וקל"ג.) דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט, והגמ' מביאה כמה מקורות לזה, ואיתא התם: "רבא אמר, אמר קרא הוא לבדו יעשה לכם, הוא ולא מכשירין, לבדו ולא מילה שלא בזמנה דאיתא בק"ו", וביארו הרבה ראשונים דברי רבא, דלולי הק"ו שילמד דמילה שלא בזמנה דוחה יו"ט, בודאי לא היתה דוחה יו"ט, דרבא ס"ל דיו"ט הוא ל"ת ועשה ואין עשה דוחה ל"ת ועשה, והס"ד שהיא דוחה יו"ט הוא משום ק"ו, וקמ"ל "לבדו" דאינה דוחה יו"ט.

וישנן כמה דרכים בראשונים לבאר מהו הק"ו, הראשונים מביאים את דרכו של בעל המאור וז"ל: ומה צרעת שאינה נדחית מפני צורך הדיוט נדחית מפני מילה שלא בזמנה יו"ט שנדחה מפני צורך הדיוט כגון שחיטה ובישול אינו דין שיהא נדחה מפני

איך אופין מיו"ט לשבת, והשיב לו רב חסדא דמדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט. והנה הדרך הפשוטה בביאור השו"ט בין רבה ורב חסדא אי צרכי שבת נעשין ביו"ט או לא, הוא מצד איסור מלאכה, דמבואר מהמחל' באופה מיו"ט לחול, דההיתר של אוכל נפש הוא רק לצורך יו"ט, ולכן הק' רבה לרב חסדא דלדידך דלא אמרינן הואיל תהא אסור לאפות מיו"ט לשבת מצד איסור מלאכה, והשיב לו רב חסדא, דאע"פ שאסור לעשות מלאכת או"נ מיו"ט לחול, מיו"ט לשבת מותר לעשות מלאכת או"נ, [ונחלקו רש"י ותוס' בטעמא דרב חסדא].

אולם ברמב"ן (במלחמות שם) מבואר דהנידון של רבה ורב חסדא הוא מצד איסור הכנה דרבה, דרבה לטעמיה סובר שאסור מדאורייתא לאפות מיו"ט לשבת [לולי הואיל], ורב חסדא חולק על הדין של הכנה דרבה, ולכן סובר שמדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט. ומבואר מדרכו של הרמב"ן, דאע"פ שמלאכת או"נ אסורה מיו"ט לחול, מיו"ט לשבת מותרת [לכו"ע, אלא דרבה סובר שאסור משום הכנה]. ויתר על כן דלפי הרמב"ן הגמ' אינה מדברת ע"ז בכלל, ומבואר מזה דהוא דבר פשוט. ובודאי

שהוא באזהרת שמחה (ו)אינה מצוה דוחה יו"ט, מילה שאע"פ שהיא שלא בזמנה מצוה היא... אינו דין שידחה יו"ט עכ"ל. ותוס' (פסחים פד.) מקשין על הר"ח וז"ל: "ויש להשיב מה לאוכל נפש שכן מצוה עוברת שלמחר לא יהיה מצוה עליה" עכ"ל. ולכאורה מבואר להדיא דהר"ח ותוס' סוברים כמו הרשב"א דיסוד ההיתר דאו"נ הוא משום מצות שמחת יו"ט [אלא דהר"ח סובר דלא נקרי מצוה, וצ"ב]. וכן משמע הכי בתוס' פסחים מז. ד"ה ואי אמרת (דבריהם הובאו לקמן). וכן איתא להדיא בהראב"ן (סי' תמ"ו) והאור זרוע (הל' יו"ט סי' של"ח בבאור שיטת הר"ח בסוגיא דמתוך) שיסוד ההיתר דאו"נ הוא משום מצות שמחת יו"ט.

ביאור המחל' רמב"ן ושאר ראשונים בסוגיא דמיתוק החרדל

(ו) ולפי"ז נראה לבאר המחל' ראשונים לגבי בשרא אגומרי וכדומה אם הוא צורך או"נ או לאו, דלכאור' נראה דרוב הראשונים סוברים כהרשב"א דההיתר דאו"נ הוא משום מצות שמחת יו"ט,

מילה שלא בזמנה עכ"ל. וכתב ע"ז הרשב"א (בדף קל"ג.) וז"ל: "ואינה מחוורת בעיני, דשחיטה ובישול אינו צורך הדיוט גרידא כקציצת בהרת, אלא צורך מצוה ושמחת יו"ט עשה הוא, דכתיב ושמחת בחגך". עכ"ל. והרמב"ן (בדף כ"ד:) ג"כ מביא דרך זו ומקשה עליה, אבל אינו מקשה דבישול ושחיטה אינו צורך הדיוט, אלא מקשה קושיא אחרת, עיי"ש. ונראה מזה דהרמב"ן מסכים לחלק זה של דברי הבעל המאור דההיתר דשחיטה ובישול הוא משום צורך הדיוט. והנה מבואר מכאן שיש מחל' יסודי בהיתר דאו"נ, דבעל המאור והרמב"ן סוברים דההיתר דאו"נ הוא משום שהוא צורך הדיוט, והרשב"א סבר דההיתר הוא משום שהוא צורך מצוה.³

והנה יש להוסיף עוד ראשונים דלכאורה סוברים כמו הרשב"א, הר"ח (פסחים פד.) ושבת קלג:) מבאר הק"ו של רבא הנ"ל באופן אחר וז"ל: "ומה אוכל נפש שאע"פ

ג. והנה מקור דברי הרשב"א דההיתר דאו"נ הוא משום שמחת יו"ט, הוא גמ' מפורשת בפסחים (ס"ח:) (הרה"ג ר' מרדכי לינור שליט"א הראה לי גמ' זו), ולכאורה זה יקשה על בעל המאור והרמב"ן, ואולי י"ל באופן פשוט, דהם סוברים ששמחת יו"ט היא רק טעם ההיתר, אבל גדר ההיתר הוא צורך הדיוט. ובהמשך יתבאר בע"ה עוד דרך.

לכאור' הוא: "צורך אוכל להנפש", ולפי הפשוט פשט התרגום לכאור' הוא "צורך אוכל של מי שיש בו נפש". וכן מבואר ברמב"ן (בשבת קכ"ד:), ובתורת האדם הנ"ל) שזוהי כונת הגמ' בכתובות (ז.) במסקנא: "א"ל אנא צורך לכל נפש"... שהגמ' מחדשת דלא הותרה מלאכה ביו"ט בשביל סתם צורך נפש, אלא צריך שתהא 'כל נפש' דיגע' צורך נפש.

ובאמת עדיין צ"ב ההגדרה המדויקת של צורך נפש, אבל זה נראה בודאי שרק דבר שהוא צורך לאדם הוא צורך נפש, ואפשר רק אם הוא צורך גדול. ודבר זה יש ללמוד מדברי רבינו נחמן שכתב כמה פעמים דע"י מתוך מותר כל דבר שהוא צורך (עיי"ש). וכן יש רמז לזה בדברי הרמב"ן (בפ' אמור הנ"ל) שמבאר דברי המדרש דהוה ס"ד דלא הותר אוכל נפש אלא כדי חייו אבל לא דברים שהם לתענוג, ומסתמה אפ' לפי המסקנא צריך להיות בגדר "צורך", אלא שלא צריך שיהיה "כדי חייו".

ולפי"ז יש לבאר את שיטת הרמב"ן לגבי בשרא אגומרי וכדומה, שסובר דאינם צורכי אור'נ, ועוד יותר, דאינם נקראים אפי' "אוכל נפש", דככל הנראה דברים אלו אינם נצרכים

ולפי"ז בשרא אגומרי ודאי נחשב צורך אור'נ, דהרי יש בו תוספת שמחת יו"ט. והרמב"ן שסובר דאינו צורך אור'נ אזיל לטעמיה שההיתר דאור'נ הוא משום צורך הדיוט, וסבר הרמב"ן דבשרא אגומרי אינו צורך הדיוט. אבל צ"ב כיון שבשרא אגומרי מוסיף טעם להמאכל, למה אינו נחשב צורך הדיוט. וכן צ"ב מה שדקדקנו דהרמב"ן כתב כמה פעמים נוסח דבשרא אגומרי אינו אוכל נפש.

ונראה לבאר דברי הרמב"ן בהקדם יסוד גדול, דלפי הרמב"ן שההיתר דאור'נ הוא משום שהוא צורך הדיוט בפשוטו היה י"ל דכל דבר שנוגע לאדם מותר לעשות מלאכה בשבילו ביו"ט, אולם מבואר מדברי הרמב"ן ודעמיה לאו הכי, ובעיקר נלמד מדברי הרא"ה (ביצה יב.) שכתב כמה פעמים דע"י מתוך מותר כל צרכי נפש, וכן מצינו לשון זה בהרמב"ן בתורת האדם (הובא בליקוטי הרמב"ן בביצה דף ו.) וברבינו נחמן (שם יב.). ונראין הדברים דלפי הרמב"ן זוהי כונת הפסוק: "אך אשר יאכל לכל נפש", שהתורה התירה מלאכה בשביל צורך נפש, ואיזה צורך נפש – אכילה. ולפי הרמב"ן יש ג"כ אור חדש בהנוסח: "צורך אוכל נפש", שהתרגום

ביסוד הדין שאו"נ מותר רק לצורך היום, דלפי תוס' ושאר הראשונים דסוברים דיסוד ההיתר דאו"נ הוא משום מצות שמחת יו"ט, יש לחקור אם הוא דין בעיקר יסוד ההיתר דאינו מותר רק לצורך מצות היום, כגון שמחת יו"ט שהיא מצוה שהיום מחייבה, או דלמא דעיקר יסוד ההיתר אינו דוקא למצות היום, אלא דיש היתר לצורך מצוה, והדין דאינו מותר רק לצורך היום הוא דין נוסף, דכיון שאין צורך לדחות יו"ט שהרי הוא לצורך מחר לכן אסור. ונראה דזוהי כונת התוס', דרבה סובר שהדין שיהא לצורך היום הוא מעיקר יסוד ההיתר ולכן מותר רק לצורך שמחת יו"ט, ורב חסדא מחדש כהצד השני דהדין של צורך היום הוא דין נוסף, ולכן סובר דצרכי שבת נעשין ביו"ט¹ דהרי המלאכה היא לצורך מצוה, וכדי לקיים המצוה צריך לעשות את המלאכה ביו"ט.

והרמב"ן שסובר דהשקו"ט בין רבה ורב חסדא היא בדין הכנה דרבה, אבל מצד האיסור מלאכה הוא

כלל והם רק בגדר מותרות, ואפי' אם אפשר לקרותם צרכי מאכל, בודאי א"א לקרותם צרכי נפש, וזוהי כונת הרמב"ן שאינם אוכל נפש, ד"אוכל" מקרי, אבל "אוכל נפש" לא מקרי.

ביאור המחל' רמב"ן ושאר ראשונים בסוגיא דהואיל

(ז) ועפ"י² נראה לבאר מחל' הרמב"ן ושאר הראשונים בסוגיא דהואיל, ונבאר קודם לפי הדרך של רוב הראשונים, ז"ל התוס' בפסחים (מ"ז. ד"ה ואי אמרת בא"ד) "ונראה לר"י דהכי פירושו לעיל צרכי שבת נעשין ביו"ט... הואיל שהיא מצות שבת אם לא יעשנה ביו"ט שוב לא יעשנה חשיב כמו אוכל נפש ביו"ט..." ובהמשך דבריהם מבארים התוס' עוד: "בשלמא לדידי דלא שריא ביו"ט לשמחת יו"ט אלא בכהאי גונא שיהא עיקרו משום שמחת יו"ט... אלא לדידך דאמרת צרכי שבת נעשין ביו"ט וכל דבר שהוא מצוה וצריך לעשות ביו"ט שאין לו זמן אחר..." עכ"ל.

ונראה בביאור דבריהם דיש מחל' יסודי בין רבה ורב חסדא

ד. ויש להעיר דלכאור' אינו מותר אלא מדין מתוך, ולא משמע בהסוגיא התם דהוא מכח מתוך. ולכאור' צ"ל דצריך להגיע למתוך רק בדברים שאינם אוכל נפש, אבל לאפות מיו"ט לשבת דהוא אוכל נפש אע"פ שאינו צורך היום מותר בלי הדין של מתוך.

דבר פשוט שצרכי שבת נעשין ביו"ט, לטעמיה אזיל, דלפי שיטתו שיסוד ההיתר דאור"נ הוא צרכי אדם, אין מקום לחקירה הנ"ל, דודאי לפי הרמב"ן הוא תנאי נוסף, והכי איתא להדיא בדבריו בשבת (שם) כשחולק על הק"ו של בעל המאור, וז"ל: "ואלו שני הפירושים תשובה אחת להן, שאם שחיטה ובישול דוחין יו"ט מפני שהוא צרכו של יום ושמחתו בכך וא"א לשהות, תדחנו מילה שלא בזמנה שאין ליום עסק בה ואפשר לשהות עד למחר" עכ"ל. הרי דהרמב"ן כתב להדיא דיסוד הדין של צורך היום הוא דאל"כ אפשר לשהות. ויתכן שלפי הנ"ל דלפי הרמב"ן ההיתר הוא לצורך נפש, אין הביאור לפי הרמב"ן כנ"ל דבאופן שאפשר לשהות אינו מותר כיון דאפשר למנוע את דחיית היו"ט, אלא שהוא סברא בגדרי צורך נפש דהתורה התירה רק צרכי נפש שדחופים לעכשיו", [ועדיין צ"ב בדקדוק]. ולפי"ז הוא דבר ברור שצרכי שבת נעשין ביו"ט, דהרי הצרכי נפש של שבת זמן הכנתו הוא ביום שישי.

ב' דרכים ביסוד ההיתר דמתוך (ח) ועפי"ז יש להמשיך בביאור הסוגיא דמתוך, ע"פ היסוד הנ"ל מהרה"ג ר' אשר אריאלי שליט"א, דמתוך נמשך אחר ההיתר דאור"נ, דיסוד ההיתר דמתוך הוא כפי יסוד ההיתר דאוכל נפש. דלפי"ז הרשב"א והר"ח ודעימייהו דסוברים דיסוד ההיתר דאור"נ הוא צורך מצות שמחת יו"ט, ע"י מתוך מותר לעשות מלאכה לצורך שאר מצוות. ולפי הרמב"ן ודעימיה שסוברים דיסוד ההיתר דאור"נ הוא צורך אדם, ע"י מתוך מותר לעשות מלאכה לשאר צרכי אדם. והכי איתא להדיא ברבינו חננאל (ביצה יב.) דע"י מתוך מותר לעשות מלאכה רק לצורך שאר מצוות. וכן איתא להדיא בהרמב"ן (בשבת שם), שמביא שיטת הר"ח וחולק עליו, וז"ל: "הא דתנן ובית הלל מתירין להוציא את הקטן ואת הלולב ואת ס"ת, כתב ר"ח ז"ל נקטינן קטן למולו ולולב למצותו וס"ת לקרות בו, ומשמע משום דאמרינן בהו מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, אבל שלא לשם מצוה

ה. איתא בתנחומא פ' בשלח "דבר יום ביומו, מי שברא יום ברא פרנסתו. מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר כל מי שיש לו מה יאכל היום, ואומר מה אוכל למחר הרי זה מחסר אמנה".

אולם לכאור' יש להוכיח דר"ת ור"ח יסודם אחד הוא, דהרי הרשב"א והאור זרוע והמרדכי מביאין את הר"ח ור"ת כשיטה אחת, ולכאור' מוכח מזה דתרווייהו סוברים דיסוד ההיתר של או"נ ומתוך הוא צורך מצוה, ונחלקו רק אם טיול נחשב צורך מצוה שראוי להתיר בשבילה מלאכה מדין מתוך, (ועדיין צ"ב יסוד המחל' הר"ח ור"ת, דמשמעות הדברים הוא דיש מחל' יסודית ביניהם, עיין בהערה ו). וא"ת איזה מצוה יש בטיול, התי' הוא כדאיתא בהרא"ש (שם) והרשב"א (כתובות ז). שיש בו שמחת יו"ט. וכן מוכח מהתרומת הדשן (סי' ע"ז) שמוכיח משיטת ר"ת דטיול ביו"ט הוא קיום של מצות שמחת יו"ט. וכן איתא בהגהות מיימוניות (הל' יו"ט פ"א ה"ד) דלפי תוס' יסוד ההיתר הוא "צורך מצות היום", עיי"ש בלשונו. ונראה דכלל הדברים במתוך לפי רוב הראשונים הוא כדאיתא בתוס' בכתובות (ז). וז"ל מתוך שהותרה לצורך... הותרה נמי שלא לצורך או"נ ובלבד שיהא צורך הנאת היום [פי' שמחת יו"ט] או צורך קיום מצוה ביו"ט עכ"ל. ולפי דרכינו הנאת היום הוא גם משום מצוה, דהיינו מצות שמחת יו"ט.

(י) ולכאור' יש להקשות על דברינו, דהנה הנוסח הידוע בסוגיא דמתוך

לא אמרינן מתוך, ואין צורך לכך אלא אפי' גדול התירו... שכל שהוא לצורך אדם ולהנאתו מותר. עכ"ל.

ובביאור הנ"ל בשם הרה"ג רב אשר שליט"א איתא להדיא בהראב"ן (שם) בביאור שיטת הר"ח, וז"ל: "מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילת יו"ט שהוא מצוה הותרה נמי שלא לצורך אכילה כגון הוצאת קטן ולולב וספר תורה שהן נמי מצוה... עכ"ל. וכעיי"ז איתא בהאור זרוע (שם) בביאור שיטת הר"ח. וכן איתא ברמב"ן (שם) לפי שיטתו וז"ל: "מתוך מלאכת אכילה שהיא צורך כל נפש הותרה נמי כל מלאכת הנאה שהיא צורך כל נפש" עכ"ל.

ביאור שיטת ר"ת במתוך

(ט) ועדיין צ"ב דלפום ריהטא הר"ח הוא שיטה יחידאה, דהרי התוס' והרא"ש (ביצה יב.) מביאים שר"ת חולק על הר"ח וסובר דמותר להוציא קטן לא רק למולו אלא ג"כ לטייל עמו. והכי סובר הרשב"א ג"כ (שם ובעבודת הקודש ש"ג פ"ו). וז"ל של הראב"ן (אחר שמביא שיטת הר"ח): "וכל רבותינו הראשונים הגאונים פירשו קטן שלא למצוה". עכ"ל. וכן פסקו הטור ושו"ע (סי' תקי"ח). ולפום ריהטא נראה דר"ת ודעימיה סוברים כמו הרמב"ן.

הוא דמותר "לצורך היום קצת", ולכאור' לפי דברינו יש להעיר דהיכן מרומז בזה, שהוא לצורך מצוה. וי"ל ע"פ מה ששמעתי ממו"ר הגאון ר' אשר אריאלי שליט"א דאין התרגום של צורך היום, שיש צורך בדבר זה היום וא"א להמתין עד למחר, אלא התרגום הוא שהוא צורך להיום, דהיינו שהיום עצמו צריך דבר זה. והכי איתא להדיא בלשון הרשב"א (שם בד"ה אלא) בסוף דבריו, עיי"ש. וכן איתא בעבודת הקודש (שם) שכתב כמה פעמים דמדין מתוך מותר דברים שהם "צורך ליום". וכן מוכח מדבריו שקורא להוצאת תינוק למולו, צורך היום קצת, ואם הביאור בצורך היום הוא, שיש צורך

בדבר זה היום, א"א לקרות למילה צורך קצת, דהרי מילה הוא צורך גדול ביום זה דוקא, אבל אם הביאור בצורך היום הוא שהיום צריך דבר זה, אז ודאי יש להבין דמילה היא רק צורך קצת, דהרי מילה אינה חובת היום, אלא שהיום גורם החיוב, ונמצא שבשביל היום הוא רק צורך קצת. ולכאור' נראה דעצם הלשון "צורך היום", מורה על תרגום זה (וצ"ע). ולפי"ז אדרבה בנוסח הזה משמע בדקדוק שההיתר הוא לצורך מצות היום. וכל זה הוא רק לפי הנוסח הידוע, אבל בהרא"ש לא צריכין לטרוח, דהרא"ש כתב כמה פעמים דע"י מתוך מותר דברים שיש בהם שמחת יו"ט.¹

ו. אולם עדיין צ"ע דלמה הראשונים בדרך כלל כתבו רק "צורך היום" ולא כתבו "צורך מצות היום", וביותר קשה מדברי הרשב"א בכתובות (דף ז.) שכתב להדיא דאין ההיתר משום צורך מצוה וז"ל וקיי"ל דמתוך אמרינן ובלבד שיהא בו צורך היום קצת... ולא צורך מצוה דוקא אלא כל שיש בו צורך היום עכ"ל.

וכן לכאורה יש להוכיח מהר"ח ודעימיה דטויל וכדומה אינו מצוה גמורה, דבפשוטו י"ל דהטעם של הר"ח ודעימיה שסוברים דההיתר דמתוך הוא רק לצורך מצוה ולא לצורך שמחת יו"ט גרידא, הוא משום דסוברין דההיתר דמתוך הוא רק לצורך מצוה חיובית, ולכן טויל וכדומה אינו מותר משום דאינו רק מצוה קיומית. אולם יש להוכיח מהראב"ה דאינו כן, דהא הראב"ה (מס' ביצה) סובר כמו הר"ח, והוא כותב (במס' ר"ה) דמותר להוציא שופר לרה"ר ביו"ט בשביל נשים אע"פ שאינו אלא מצוה קיומית, ומוכח מזה דסובר שמותר גם בשביל מצוה קיומית. ולכאורה מוכח מזה דשאר עניני שמחת יו"ט אינם אפי' בגדר מצוה קיומית, ומטעם זה סוברין הר"ח ודעימיה דאינם מותרין ע"י מתוך, [ולא נראה כלל דיסוד המחל' בין הר"ח ור"ת הוא אם נחשבין כמצוה או לא].

והיה קשה להרמב"ן דהרי מבואר שע"י מתוך מותר אפי' דברים שאין בהם הנאה לאדם, ולכן מוסיף הרמב"ן וז"ל: "וה"ה לכל מה שמשמש בו אדם ביומו דהא ס"ת לקרות בו לאו משום הנאה הוא אלא שתשמיש הרגיל ליומו מותר לו..." עכ"ל. ובהמשך דבריו

כללי הרמב"ן בסוגיא דמתוך י"א) והנה לפני שנבאר המחל' הנ"ל בין הרמב"ן ושאר הראשונים, יש לבאר קצת את הכללים של הרמב"ן ודעימיה בסוגיא דמתוך, הזכרנו לעיל את לשון הרמב"ן (בשבת קכ"ד): "שכל שהוא לצורך אדם ולהנאתו מותר",

לכן נראה דאע"פ שמשמע בתרומת הדשן והגהות מיימוניות הנ"ל דגם לפי ר"ת ההיתר דמתוך הוא לצורך מצוה, מ"מ נראה דר"ת ור"ח חלוקים בעיקר יסוד דינם, דלפי הר"ח העיקר יסוד ההיתר הוא "צורך מצוה", אבל לפי ר"ת העיקר יסוד ההיתר הוא "צורך היום", והא דבעינן שתהא צורך מצות היום זהו משום דרק מצות היום הוא צורך להיום. ולפי"ז מבואר הא דהראשונים כתבו "צורך היום" ולא כתבו "צורך מצות היום", משום דעיקר יסוד ההיתר הוא צורך היום. ולפי"ז נראה לבאר המחל' בין הר"ח ור"ת אי מותר ע"י מתוך שאר ענייני שמחת יו"ט, דכנראה דטיוול וכדומה אינו בגדר מצוה גמורה [וצ"ב הטעם], ולכן הר"ח שסובר דההיתר הוא לצורך מצוה, סובר דאינו מותר לטיוול וכדומה, אבל ר"ת שסובר דיסוד ההיתר הוא צורך היום, הוא סובר דטיוול וכדומה מותר משום דגם מצות היום קלושה נקרי צורך היום. ולפי"ז מבואר דברי הרשב"א דאין כונתו דמותר אפי' לדבר שאינו מצוה כלל, אלא כונתו הוא דלא בעינן שתהא מצוה גמורה, משום דיסוד ההיתר אינו צורך מצוה אלא צורך היום.

[והנה ר"ת והר"ח נחלקו ג"כ אי מותר רק לצורך מצות היום או לכל מצוה אפי' אם אינה מצות היום, דר"ת סבר שמותר רק לצורך מצות היום, והר"ח סבר דמותר אפי' למצוה שאינה מצות היום. (הכי מבואר בהר"ח ודעימיה שסוברין דההיתר של עולת נדבה הוא מצד מצות הקרבת עולת נדבה אע"פ שאינה חובת היום. וכן איתא להדיא בהאור זרוע בסוגיין דמותר אפי' למצוה שאינה מצות היום. ובאור"ז מבואר עוד יותר דמותר ע"י מתוך אפי' בשביל מצוה שיקיים אחר יו"ט, דהאור"ז כתב דמותר להוציא גדול בשביל מילה שלא בזמנה, ואיתא בבאור הלכה בס' תקי"ח דלכאור' איירי שמוציאו כדי למולו למחר בבוקר ובאופן דלמחר לא יהיה באפשרי לעשות זאת, דהלא משנה מפורשת בשבת קל"ז. דמילה שלא בזמנה אינה דוחה יו"ט. וכן מוכח מהאור זרוע בדף טו. שכתב דמותר להוציא תפילין ביו"ט לצורך חול המועד, ע"ש.) ולפי דרכינו שורש המחל' הוא, דר"ת לשיטתו דעיקר יסוד ההיתר הוא צורך היום, סבר דמותר רק לצורך מצות היום, ולפי הר"ח דעיקר יסוד ההיתר הוא צורך מצוה, ע"י מתוך מותר בשביל כל מצוה, ואע"פ דאור"ז הוא צורך מצות היום, שפיר יש להתיר ע"י מתוך כל מצוה, משום דמסתבר לומר דאין שום מעלה בהמצוה עצמה בזה שהיא מצות היום].

איתא עוד חידוש, וז"ל: "ותו קשיא לי הא דאמרינן בפ"ק דפסחים גבי ביעור של שריפה, וש"מ לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וי"ל כל חובת היום בדבר שהוא, צורך היום הוא,¹ נויש גורסין "כל חובת היום בדבר שהוא מקרי צורך היום קצת..."² אלא שאינו לאכילה

דומיא דאוכל נפש שהוא צורך וחובה ליום". עכ"ל.³

בדרך אגב, קושיא הנ"ל מביעור חמץ לא מצאנו בשאר הראשונים, ולפי הנ"ל הדברים מכוונים, דלפי הראשו' שיסוד ההיתר הוא צורך מצות היום, דבר פשוט הוא, שע"י מתוך מותר לבער חמץ דהרי הוא חובת

ויש להוסיף דאולי שורש המחל' בין ר"ת ור"ח הוא אם הלכה כרבה או כרב חסדא (פסחים מו:), דמסתבר לומר דר"ת ודעימיה סוברים דהלכה כרבה דצרכי שבת אין נעשין ביו"ט, וביארנו לעיל דרבה סבר דעיקר יסוד ההיתר דאו"נ הוא צורך מצות היום, ולכן סוברים שע"י מתוך מותר רק צורך מצות היום, וכן מבואר בביאור הלכה (סי' תקכ"ז) שזוהי עיקר השיטה להלכה. ור"ח ודעימיה סוברים כרב חסדא דצרכי שבת נעשין ביו"ט, וביארנו לעיל דרב חסדא סבר דיסוד ההיתר הוא צורך מצוה, ולכן סוברים דמותר לצורך כל מצות. והדברים מכוונים עד מאוד דהביאור הלכה כתב בסו"ד דמשמע שרבינו חננאל סובר דהלכה כרב חסדא, עיי"ש.

ז. לכאור' לשון זה צ"ב דהרי קושיית הרמב"ן היתה דאינה לצורך אדם ולא שאינה לצורך היום, ולכן היה לו לתרץ דכל חובת היום הוא צורך לאדם כדאיתא בחי' הרא"ה. ולאור' צ"ל דצורך היום הוא כינוי לצורך נפש, וכן משמע בחי' הרא"ה, עיי"ש. ויש לדמות לזה התנחומא הנ"ל "דבר יום ביומו, מי שברא יום ברא פרנסתו". וכן לשונו של רש"י על הפסוק הנ"ל "דבר יום ביומו, צורך אכילת יום ילקטו ביומו" דרואין מכאן דהצרכים של אדם שייכין להיום (ועדיין צ"ב).

ח. "חובה ליום" פי' שמחת יו"ט, וכלשונו בשבת (כ"ד:): שהובא לעיל: "שחיטה ובישול דוחין יו"ט מפני שהוא צרכו של יום ושמחתו בכך", ולכאור' כונתו הוא כמו שהקשינו לעיל (בהערה) דבמסכת פסחים (ס"ח:): מבואר דההיתר דאו"נ הוא משום שמחת יו"ט, ולכאורה קשה איך זה מתאים עם זה דיסוד ההיתר הוא צורך אדם, לכן הוכיח הרמב"ן מכאן דגם חובת היום מקרי צורך אדם.

ויש להעיר על דברי הרמב"ן דאם או"נ הוא צורך לאדם מצד עצמו כמש"כ "צורך... ליום" למאי נפק"מ שהוא גם חובת היום. ולכאור' צ"ל, דיש נפק"מ מצד כמות האכילה, ואולי גם מצד האיכות דמותר יותר משום מצות שמחת יו"ט. וכן יש להעיר דלמה הזכיר הרמב"ן בתירוצו את החלק הראשון, שאכילה היא צורך ליום, צ"ע.

והרמב"ן שחולק על טעם זה, לטעמיה אזיל דיסוד ההיתר הוא צורך אדם, והגם שהרמב"ן מודה דצורך שמחת יו"ט מותר כנ"ל, מ"מ הרי לשון הרמב"ן הוא: "חובה ליום", דרך אם הוא חובה נחשב צורך אדם [ואולי זהו מתנאי צורך נפש], וכנראה דסברת "שלא יהא שלחנך מלא..." אינה בגדר חובה, רק תוספת קיום בשמחת יו"ט, והראשונים דסוברים כטעם זה, הם סוברים דההיתר הוא גם למצות היום שאינה חובה, והכי מוכח מהראב"ה שסובר דמותר להוציא לרה"ר שופר ולולב בשביל נשים אע"פ שאינן מחויבות בהם. ונראה דזהו אופן נוסף של צורך היום קצת, דכאן אע"פ שהוא מצות שמחת יו"ט שזהו עיקר צרכו של היום, אבל כיון שאינה חובה רק תוספת מעלה בשמחת יו"ט, לכך מקרי רק צורך קצת. ויש להוסיף דרוב הראשונים אינם יכולים לבאר כהרמב"ן דהרי נו"נ אינם חובת היום, ולכן אפי' אם יסכימו להרמב"ן דאמרי' מתוך מגבוה לגבוה, א"א להתיר נו"נ מדין מתוך.

י"ג) הזכרנו לעיל עוד מחל' לגבי הוצאת קטן, דהרבה ראשונים כתבו שמותר להוציא קטן לצרכי היום של ההורים ולא מצאנו רמז לזה

היום, אבל הרמב"ן לשיטתו שסובר דיסוד ההיתר הוא צרכי אדם, הקשה דאיך מותר לבער חמץ מדין מתוך, והשיב הרמב"ן, דאפי' דבר מצוה נחשב צורך לאדם אם הוא חובת היום. והכי איתא בחי' הרא"ה, וז"ל: "וכן מצוות המוטלות עליו ליום צורך נפש הן ובכלל היתר, וכן מוכיח בפסחים אין ביעור חמץ אלא שריפה" עכ"ל.

לסיכום – ברמב"ן, ברא"ה וברבינו נחמן מבואר דיש ג' אופנים של צרכי נפש שמותרין מדין מתוך: א. דברים שהם הנאה לאדם. ב. דברים שרגילים להשתמש בהם. ג. מצוות שמוטלות על האדם ביום טוב דוקא.

ביאור המחל' בין הרמב"ן ושאר הראשונים בסוגיא דמתוך

י"ב) ולפי"ז נראה לבאר המחל' הנ"ל בין הרמב"ן ושאר הראשונים – לגבי עולת נדבה, שהראשונים כתבו שנחשב צורך היום משום שלא יהא שלחנך מלא ושלחן רבך ריקם, איתא בתוס' (ביצה ד"ה ה"ג בסוד) דזוהי סברא בשמחת יו"ט, דאם שלחן הרב ריקם חסר בשמחת יו"ט של התלמיד. ולפי הראשונים דסוברים דיסוד ההיתר הוא צורך מצות היום, זהו טעם ברור שעולת נדבה נחשב צורך היום.

לצורך מצות היום, גם זה מותר משום שנחשב צורך שמחת היום.

והרמב"ן שחולק גם על היכ"ת זו, צ"ל דס"ל דאין זה נחשב צורך לאדם. אבל דבר זה צ"ב, דלכאור' ההיכ"ת של רבינו פרץ היא צורך אדם משתי סיבות: א. דלכאור' אם ההורים מצטערים, חסר בעיקר שמחת יו"ט. ב. אפי' בלא מצות שמחת יו"ט, לכאור' הסרת הצער תהא נחשבת צורך אדם. ולכאור' לגבי שאלה הראשונה צ"ל, דאפי' אם האדם בצער אין זה מעכב את עיקר הקיום של שמחת יו"ט. ולגבי השאלה השניה יש להבין בקל, דמניעת צער אפי' אם היא נחשבת צורך אדם אינה נחשבת צורך נפש.

בענין זה הזכרנו עוד, דברמב"ן ודעימיה מבואר דמותר להוציא קטן לצרכו, והראשונים האחרים לא הזכירו זאת, ומשמע דס"ל דאינו מותר לצורך הקטן, ויש להוסיף הוכחה מרבינו פרץ הנ"ל שסובר דמותר להוציא תינוק הבוכה לצורך שמחת יו"ט של ההורים, ואינו מתיר להוציא התינוק לצרכו להפיג צערו. ולפי דברינו הדברים מאירים, דלפי רוב הראשונים דסוברים דיסוד ההיתר דאור"נ ומתוך הוא לצורך מצות היום,

ברמב"ן ודעימיה, והנה באמת יש כמה היכ"ת של הוצאת קטן לצורך ההורים בדברי הראשונים, וצריך לדון על כל היכ"ת לעצמה, ועתה נבוא לדבר על ב' מהם: א. ההיכ"ת שכתב הרא"ש: "כגון שרוצה האב לטייל בשמחת יו"ט ואי אפשר לו להניח את הקטן יחיד בבית", והנה זהו ברור דטיוול הוא רק תוספת בשמחת יו"ט ואינו בגדר חובה, ולכן רק שאר הראשונים לשיטתם סוברים שמותר להוציא קטן לצורך טיוול, דהרי מדין מתוך מותר גם צורך היום קצת, אבל הרמב"ן שסובר דרק שמחת יו"ט שהיא חובה נחשבת צורך אדם, ס"ל שאסור להוציא קטן לצורך טיוול של האב.

ב. רבינו פרץ (ביצה יב.) כתב היכ"ת אחרת, וז"ל: "ור"ת פירש דהוצאת קטן גם לטיילו הוי צורך יום טוב כדאשכחן שמותר לצחק איתו בצרור אע"ג שאין בו צורך יום טוב כי אם טיוול, והטעם, כשהנער בוכה אביו ואמו מצטערים". עכ"ל. ולכאור' כונת ר"פ היא דכשהנער בוכה מטיילין אותו כדי שיפסיק לבכות, והטעם שזה נחשב צורך היום הוא משום שכשהנער בוכה זה מצער את ההורים ומפריע לשמחת יום טוב שלהם, ולכן לפי רוב ראשונים שיסוד ההיתר הוא

לעיל לגבי הוצאת קטן הבוכה ומצער אביו ואמו.

מ"ו) ולגבי הדקדוק דבהרבה ראשונים בסוגיא דמתוך איתא הנוסח: "צורך היום קצת", והרמב"ן ודעימיה לא הזכירו את המילה "קצת" [חוץ ממקצת נוסחאות לגבי דברים שהם חובת היום, והרמב"ן לשיטתו מוכן דבחובת היום כתב הלשון צורך קצת, דבשביל האדם הוא צורך קצת], לפי הנ"ל מבואר היטב דלפי הראשונים שיסוד ההיתר הוא צורך מצות היום, הם חידשו דמותר גם לצורך מצות היום קצת וכדביארנו לעיל בב' אופנים, אבל הרמב"ן ודעימיה דסוברים שיסוד ההיתר הוא צרכי נפש, כנראה דמה שנוגע להנפש אינו צורך קצת ואם הוא רק צורך קצת, אינו ראוי להיקרא צורך נפש.

עוד כמה מחל' בין הרמב"ן

ושאר הראשונים

מ"ז) ונראה להוסיף עוד כמה מחל' בין הרמב"ן ודעימיה ושאר הראשונים בסוגיא דמתוך שמתבארין ע"פ דברינו, במתני' בביצה דף י"ד: איתא: "משלחין כלים [פירש"י - בגדים] בין תפורין בין שאינן תפורין..." ואיתא התם בגמ': "רב

אין שום היתר לצורך התינוק דהרי התינוק מופקע ממצוות, אבל הרמב"ן ודעימיה דסוברים דיסוד ההיתר הוא צורך אדם מותר להוציא קטן לצרכו, דהוצאה לחוץ הוא צורך לאדם, כלשון הרא"ה: "דבר השווה לכל נפש הוא לצאת לחוץ" עכ"ל.

י"ד) עוד מחל' הזכרנו, הרמ"א סבר דמותר מדין מתוך להוציא כלים שמתירא שמא יגנבו או שאר פסידא, והרמב"ן ודעימיה חולקים ע"ז, והנה הטעם של הרמ"א איתא בסמ"ק וז"ל: "מפתח של אוכלין מותר [להוציא] וגם מפתח של כלים נמי אם לבו דוה עליו אם לא יוציאנו מותר להוציא" עכ"ל. וכן איתא בהגהות הסמ"ק לגבי הדין דאיתא ברא"ש שמוותר להחזיר מחזורים מבית הכנסת לבית, וז"ל: "ועוד אומר בשם... שמותר להביא מחזור מב"ה לבית ביו"ט, דכיון שליבו דוה עליהם שמא יגנבו צורך יום טוב קצת קרינא ביה" עכ"ל. ולפי המבואר כל זה הוא רק לפי הראשונים דסוברים דיסוד ההיתר הוא לצורך מצות היום, לכן גם זה נחשב צורך מצות היום קצת, אבל הרמב"ן ודעימיה דסוברים דיסוד ההיתר הוא צורך אדם, ולא רק צורך אדם אלא צורך נפש, אין זה מקרי צורך נפש, ע"ד מה שביארנו

שיסוד ההיתר של כל אלו הוא: "לפי ששמחה היא לו שמתכבד במתנותיו אצל חבריו והרי זה כצורך היום". ובפשטות, הכי נמי מבואר בתוס' בשבת בדף ס. ד"ה לא סנדל. וכמובן דהרמב"ן לא יכול לפרש כמו הרשב"א דאע"פ שבשילוח דברים אלו יש קיום מצות שמחת יו"ט, מ"מ בודאי אינה חובה המוטלת עליו.

י"ז) בגמ' בכתובות (ז.) מבואר דמותר לעשות מלאכה לצורך ביאה מדין מתוך, והתוס' שם מסתפקים האם מותר רק לצורך ביאה ראשונה, או גם לצורך שאר ביאות, וז"ל בדרך הראשון: "דהכא דוקא בבעילה ראשונה דמצוה היא דהוי צורך מצות היום, אבל שאר בעילות אין כ"כ צורך היום". עכ"ל. ונראה לבאר ע"פ הנ"ל, דיתכן שביאה היא צורך, והיא צורך לעכשיו, אבל סוברים התוס' בדרך הראשון, דאין בביאה קיום של שמחת יו"ט, ורק ביאה ראשונה שהיא ביאת מצוה, וכנראה דיש מצוה לבעול כליל הנישואין, אז הוי צורך מצות היום'.

ששת שרא להו לרבנן לשדורי תפילין ביומא טבא", ורוב הראשונים חוץ מהראב"ה^ט (שם) סוברים דמותר לשלוח דברים אלו גם דרך רה"ר לפי ב"ה מדין מתוך. וא"ת איזה צורך היום יש כאן, ובפרט בתפילין דלא חזו לבו ביום. מצאנו בראשונים בעיקר ב' דרכים ומיוסד על הנ"ל, הרמב"ן ודעימיה כתבו, שנחשבין צרכי נפש כיון שהם דברים שרגילים להשתמש בהם, ולגבי תפילין כתב הרמב"ן: "מפני שאפשר שיהיו צריכין היום לאותו שנשתלחו לו להתלמד בהלכות עשייתן", וכע"ז איתא ברא"ה ורבינו נחמן. וזהו הרמב"ן לשיטתו שסובר שאין צריך להיות צורך להיום עצמו, רק צריך שיהיו צרכי אדם לבו ביום, ודברים אלו הם צרכי אדם לבו ביום. (עיי' בס' החינוך מצוה רצ"ח שכתב דמותר מדין מתוך דברים שהם "צרכי אדם לבו ביום").

אבל שאר הראשונים דסוברים דיסוד ההיתר הוא צורך מצות היום או שמחת היום, היכן יש כאן צורך יו"ט, לכן כתב הרשב"א בעבודת הקודש,

ט. הראב"ה הוא לשיטתו שסבר כהר"ח דמותר ע"י מתוך רק לצורך מצות. הראב"ן שסבר ג"כ כהר"ח משמע שפי' דאיירי בבגדים שמקיימים בהם שמחת יו"ט.

י. ובהו יש להבין דבר גדול, דהרשב"א (עבודת הקודש ש"ג פ"ה, ושבת לט:) ועוד הרבה ראשונים מבארין דההיתר לחמם מים לרגליו וכן מדורה להתחמם (ביצה כא:) נבנה על יסוד

איסורים בעניין זה כמבואר ברמב"ן ודעימיה. ובדרך אגב נזכיר, דהרמב"ן הרא"ה ורבינו נחמן נחלקו בפרטי האיסורים דרבנן. וצריך לדעת איך ליישב את הסוגיא הזו לפי הר"ח ור"ת.

ולפום ריהטא יש ליישב באופן זה, דהנה התוס' (ביצה דף כ"ה:) ועוד ראשונים סוברים דמותר להוציא גדול רק אם רבים צריכין לו, ואיתא ברש"י שם וז"ל: "רבים צריכים לו – לבית מדרש לדרשה", ולכאור' י"ל דזה ג"כ נחשב צורך מצוה. ולכאור' משמע מהרמב"ן גופא דזהו תירוץ נכון, דהרי הרמב"ן לא הביא ראיה סתם מסוגיא דכסא, אלא דקדק להביא הא דשרי רב נחמן להוציא ילתא אשתו, ומסתבר לומר דהטעם הוא כנ"ל, דאי אפשר להוכיח מההיכ"ת האחרות שיש שם דאיירי שרבים צריכים לו, ורק מילתא 'יש הוכחה, דהרמב"ן סובר דילתא לא היתה אשה שרבים היו צריכים לה, והראשונים האחרים באמת מיישבים לפי דרכם, דגם ילתא רבים היו צריכים לה.

ובדרך השני של התוס', דמותר לעשות מלאכה בשביל כל הביאות, נראה דסוברים דיש בביאה קיום שמחת יו"ט. ואלו דברים מפורשים ברא"ש בביצה (פ"ב סי' י"ט), דהרא"ש שם נמי מסתפק בספיקא דהתוס', ובפ"ק (סי' י"ח בדיני מתוך), נוקט כהצד דמותר בשביל כל ביאות, וכתב הטעם משום דאיכא שמחת יו"ט.

וברמב"ן ודעימיה לא מצאנו את הספק הזה, דלפי שיטתם אין לך צורך נפש גדול מביאה, דביאה היא הנאת הגוף. וז"ל הרמב"ן במלחמות (ביצה דף י"א. מדפי הרי"ף): "תשמיש צורך כל נפש וראוי להתיר בו מלאכה כדאיתא בכתובות" עכ"ל.

י"ח הרמב"ן מקשה על הר"ח שסובר דמותר להוציא קטן רק למולו, מהסוגיא דכסא (ביצה דף כ"ה:). דמבואר שם דמותר להוציא אפי' גדול. ולכן סוברים הרמב"ן ודעימיה דמדין מתוך מותר מה"ת להוציא כל אדם שרוצה שיהיו נושאים אותו, דזהו צורך לאדם וכנ"ל. [ורק מדרבנן יש כמה

חדש, דבהיתר דאו"נ נכלל היתר גם בשביל שאר הנאות הגוף [איתא ברוקח ד"יאכל" בגימטריא "הנאה"]. וצ"ב למה אינו מותר מדין מתוך ומהיכ"ת לחדש יסוד חדש. ולכאור' נראה דסוברים ראשונים הללו דבענינים הנ"ל אין בהם שמחה כ"כ ולכן אין בהם קיום דשמחת יו"ט. וכ"ש לפי הר"ח ודעימיה מובן דצריכין יסוד חדש.

אולם התי' הנ"ל אינו פשוט כ"כ, דאפי' אם הראשונים סוברים דרבים היו צריכים לילתא, מסתמא לא היה לדרשה, ולכן לא מובן מהו הצורך מצוה. ולכאור' צ"ל לפי ר"ח ור"ת, כדמבואר בטור (סי' ש"א) דסוגיא דכסא לא שייך למתוך כלל, דהרי הטור מעתיק כל הסוגיא לשבת ג"כ, ובשבת לא שייך מתוך כמובן. ובאמת הב"י והב"ח מקשים, איך שייך ההיתר דרבים צריכים לו לגבי שבת. ומתרצים דההיתר בנוי על הא דחי נושא את עצמו, ואע"פ שאסור מדרבנן להוציא חי, אם רבים צריכים לו התירו את האיסור דרבנן. ובאמת זוהי ריהטת כל הראשונים חוץ מהרמב"ן ודעימיה, שלא הזכירו כלל את הענין של מתוך בסוגיא דכסא.

י"ז) הטור (סי' תמ"ו) מביא מחלי' ראשונים לגבי המוצא חמץ בביתו ביו"ט, אי מותר לשורפו או לא. י"א שמותר, דמתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, וביעור חמץ הוא צורך היום קצת. וי"א דאסור, ונאמרו כמה טעמים בשיטת האוסרים, בחי' הריטב"א (פסחים ה:), הוצאת מוסד הרב קוק) מביא המפרש הרבה ראשונים שביארו הטעם, משום דהשבתו בכל דבר ולכן אין השריפה

צורך יו"ט. והתוס' בכתובות (ז.) מבארים הטעם, משום שחמץ מוקצה הוא, והכסף משנה (בפ"ג ה"ח) ביאר דברי התוס', דחכמים עשו חיזוק לדבריהם.

והריטב"א בפסחים (ה:) כתב טעם חדש, משום דהוי כמילה שלא בזמנה דאינה דוחה יו"ט, ומסיק הריטב"א וז"ל: "וכן הצעתי לפני מורי הרב [הרא"ה]... והודו לדברי". עכ"ל. והנה המפרש הנ"ל לא מצא חבר להריטב"א בראשונים, ואדרבה בשו"ת הרשב"א (סי' ע"א) הזכיר השואל כעין טעמו של הריטב"א, והשיב לו הרשב"א דאעפ"כ מותר לשרוף חמץ בפסח, [אבל באחרונים יש שביארו כהריטב"א, המגן אברהם בסי' תמ"ו בשם הכסף משנה הנ"ל מדמה חמץ לשריפת קדשים]. וצ"ב אמאי שאר הראשונים אינם סוברים בהטעם של הריטב"א.

ולפי דברינו א"ש טובא, דנראה לומר דהריטב"א סובר דיסוד ההיתר דאו"נ ומתוך הוא כרבו הרא"ה, ולכן כתב את הטעם הנ"ל, אבל לפי דרכם של רוב הראשונים ביסוד ההיתר דאו"נ ומתוך, לא שייך טעמו של הריטב"א. ביאור הדברים, לפי רוב הראשונים אי אפשר לדמות ביעור חמץ בט"ו למילה

אדוני אבי הרא"ש ז"ל, והרמב"ן אוסר דלא שרינן ע"י מתוך אלא בדבר שיש בו צורך היום להנאת הגוף ממש והוצאת המת דומה לטלטול אבנים עכ"ל. והנה אע"פ שהרמב"ן מבאר שאסור להוציא מת לפי שיטתו דיסוד ההיתר דמתוך הוא צרכי נפש (עיי' היטב ברמב"ן בתורת האדם הנ"ל ובשבת קל"ט: שמבאר דין הזה ע"פ היסוד דמותו רק צרכי נפש), אין זה פשוט כ"כ דלפי שאר הראשונים יהיה מותר, דהטעם דאמרי' מתוך בהוצאת מת איתא בראבי"ה (ביצה דף ו.) והרא"ש (שם פ"א סי' ה'), ותשובה כלל כ"ג) דהוא משום שהוא צורך מצוה, והאבני נזר (סי' תמ"ו) מק' דהמצוה של קבורה אינה חובת היום, [והרמב"ן עצמו מבאר שזהו הטעם דלא אמרינן מתוך], ועיי"ש שמתרץ בכמה אופנים. והרשב"א" (תשובה כ"ב) באמת סובר דלא אמרינן מתוך, ומסתמה הטעם הוא כנ"ל דאינה חובת היום.

ב' נ"מ בין הרמב"ן ושאר הראשונים
כ"א) ונראה להוסיף נפק"מ לדינא בין
 הרמב"ן לשאר הראשונים –

שלא בזמנה, דלפי דרכם הטעם דלא אמרינן מתוך במילה שלא בזמנה הוא, דאינה חובת היום כלל ואינה צורך להיום, משא"כ ביעור חמץ הגם שאין זמנו קבוע בט"ו, אבל בודאי הוא חובת היום. וז"ל הרשב"א (ביצה יב.): "והא דאמרינן... דמותר לשרוף חמץ ביו"ט של פסח משום דהותרה הבערה לצורך, היינו נמי דאיכא צורך מצות היום כדי שלא יהא חמץ ברשותו בפסח" עכ"ל.

והרימב"א והרא"ה שהשוו ביעור חמץ למילה שלא בזמנה, אזלי לטעמייהו דיסוד ההיתר דאו"נ ומתוך הוא צורך אדם ולפי"ז גדר הדין שצריך להיות צורך היום, הוא כנ"ל מהרמב"ן דמותר רק אם אי אפשר לשהות. וביאר הרמב"ן לפי דרכו, דבמילה שלא בזמנה לא אמרינן מתוך משום דאפשר לשהות, ולפי"ז ה"ה בביעור חמץ לא אמרינן מתוך דהא אפשר לשהות.

ב) איתא בטור (סי' תקכ"ו) וז"ל כתב ה"ר יחיאל הלוי שישאל יכולין להוליכו (מת) דמתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכן כתב

יא. וק"ק דהרשב"א כתב שם לעיין בהרמב"ן בתורת האדם, ולכאור' הסבירו של הרמב"ן שם הוא רק לשיטתו דיסוד ההיתר הוא צורך נפש ורק במס' שבת מבאר שאינה חובת היום כנ"ל.

הטור בהל' ר"ה (סי' תקפ"ט) מביא בשם הראב"ה והרא"ש, דמותר להוציא שופר בשביל נשים אפי' דרך רה"ר. ופשוט דהיתר זה הוא מדין מתוך, אבל השאלה היא מהו הצורך. וראיתי ב' דרכים בזה: א. הראב"ה (במס' ר"ה סי' תקל"ד) מבאר, דהוא לצורך מצוה, דנשים ג"כ שייכות במצוות עשה שהזמן גרמא, וז"ל: "שאינו מצווה שייך נמי קצת במצוה". עכ"ל. ב. הקרבן נתנאל (שם פ"ד סימן ז' אות ת') מבאר, דהוי צורך קצת משום שיש נחת רוח לנשים. ולכאור' כונתו הוא דיש בו שמחת יו"ט.

פ"ג) לכאור' מסתפק בזה, והרא"ש (ביצה פ"ב סי' כ"ב) כתב דודאי מותר הוא, והשלחן ערוך (סי' תקי"ד ס"ה) פוסק כהרא"ש. וברא"ש איתא הטעם, וז"ל: "ונרות שמדליקין בבהכ"נ לא מקרי נר של אבטלה, דלשם מצוה ולשמחת יו"ט מדליקין אותו, ושרי ע"י מתוך כמו הוצאת קטן ולולב וס"ת" עכ"ל. ונראה דהרמב"ן סובר דהוא אסור, דאע"פ שיש בו משום שמחת יו"ט אבל אינה חובה ולכן אינו נחשב צורך לאדם.

היסוד של מלאכת הנאה שייך רק לפי

שיטת הרמב"ן

כ"ג) והנה נראה לשוב למה שכתבנו בתחילת דברינו, דלא מצאנו בראשונים את היסוד של מלאכת הנאה, ורק הרמב"ן מבאר שזהו היסוד ההיתר דאו"נ, וע"פ המתבאר הדברים מאירים, דהרמב"ן בפ' יתרו (כ, ט') מבאר את הפסוק "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" עפ"י מה שיסוד דיש שני סוגים של מלאכות: א. מלאכת עבודה, ב. מלאכת הנאה. ושם מבאר ענינו של מלאכת הנאה, וז"ל: "ענין עבודה היא מלאכה שאינה להנאת הגוף כאוכל נפש וכיוצא בה, כענין שנאמר ובכל עבודה בשדה, כי

ונראה דהרמב"ן חולק על דין זה, דשני הטעמים הנ"ל שייכים רק לפי דרכם של רוב הראשונים דיסוד ההיתר דמתוך הוא צורך מצוה, אבל לפי הרמב"ן כדי שמצוה תהא נחשבת צורך אדם, היא צריכה להיות חובה כנ"ל וכאן הרי אין שום חובה.

כ"ב) עוד נפק"מ – לגבי הדין של "נר של בטלה" [פי' הטור, שאינו צריך לן], דהוא נידון גדול בראשונים האם מותר או לא, ויש כמה ציורים שדנים בהם, וכאן נדבר לגבי הדלקת נרות בבית הכנסת ביום, דאינם אלא לכבוד, דהרשב"א (עבודת הקודש ש"ג

מלאכת יסוד ההיתר דאוכל נפש ומתוך הנאה לא

תעבוד את האדמה, ונעבדתם וזרעתם, וכאשר אפרש עוד בע"ה. ולכך אמר ששת ימים תעבוד את האדמה, ועשית כל מלאכתך, אשר היא לצורך גופך ולהנאתך, כענין שנאמר את אשר תאפו אפו, ובשבת לא תעשה שום מלאכה" עכ"ל. ולפי"ז יסוד זה של מלאכת הנאה שייך רק לשיטתו שיסוד ההיתר דאו"נ הוא צורך אדם, אבל לפי רוב הראשונים דסוברים דיסוד ההיתר דאו"נ הוא צורך מצוה, לא שייך בכלל לגבי או"נ היסוד של מלאכת הנאה"ב.

יב. עיין במלחמות בסוגיא דהני סופלי (ביצה דף כא:) דש להרמב"ן ביאור חדש בהסוגיא, ונראין הדברים דהוא לשיטתו דיסוד ההיתר דאו"נ הוא משום צורך אדם.

סימן ד

שיטת הרמב"ן בדין מתוך

טעם ההיתר דמתוך

מתני' ביצה יב. ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לרה"ר, ובית הלל מתירין. ואיתא בגמ' שם דב"ה מתירין משום דאמרי' מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. והנה ההיתר דמתוך הוא מהדברים הקשים להבין דלכאור' איזה סברה יש לו, וכן מצאנו בתשובת הרי"ד (סי' פ"ב) ובאור זרוע (ח"א סי' תשנ"ד) שהאור זרוע הק' זאת להרי"ד, וז"ל הפלא ופלא מה סברא לומר מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך מאין יסוד ומאין רגלים למילתא בלא טעמא... עכ"ל, (עיי"ש מה שהשיב הרי"ד דיש ב' ענינים במתוך).

והנה הדרך המקובל בטעמא דמתוך הוא כדאיתא במגיני שלמה (ביצה יב.) וז"ל הכי פירושו דאך אשר יאכל לכל נפש כגון הבערה ובישול וכיוצא בהם הוא מותר לאפוקי מלאכה שאין עושין בהם או"נ כגון אריגה ובונה א"כ סוברים כיון דנקט קרא

המלאכה ולא כתב אך אוכל נפש יעשה לכם ש"מ שכוונת התורה להיתר המלאכה לגמרי אפי' בלא אכילה עכ"ל.

הדרך של היראים

והנה ידוע הדרך החדש של היראים (במצוה ש"ד) בהטעם והגדר דמתוך, וז"ל ולא דוקא אוכל נפש התיר הכתוב אלא אפי' כל הנאת הנפש כדתנן בביצה פ"ב בש"א לא יחם אדם חמין לרגליו אלא א"כ ראויים לשתייה וב"ה מתירין... והלכה כב"ה, וטעמא דכתיב אשר יאכל לכל נפש ואמרינן בפסחים פ' כל שעה בין לחזקיה בין לר"א כל מקום שנאמר לא יאכל אכילה והנאה במשמע... ומלאכת מצוה מתוך שהיא הנאת נשמה מותרת כדתנן בביצה פ"א בש"א אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את ס"ת לרשות הרבים וב"ה מתירין... ומסקינן טעמא דב"ה משום שהותרה הוצאה לצורך הנאת הגוף הותרה נמי שלא לצורך הגוף אך שיהיה להנאת נשמה פ"י מתוך וכו' מתוך אותו מקרא עצמו

שכתב החינוך דמותו לעשות מלאכה לאו דוקא בשביל אכילה אלא ה"ה לשאר צרכים.

ב' חידושי דינים לפי הדרך של היראים - ועפ"י יש להוכיח דהרמב"ן סבר כהיראים ונראה להוכיח בע"ה דהרמב"ן ותלמידיו (הרא"ה ר"נ בן הרמב"ן והריטב"א) סוברים ג"כ כמו היראים ביסוד ההיתר דמתוך, וזהו בהקדם דברי המלאכת יו"ט בשיטת היראים, דאיתא במלאכת יו"ט (אות י"א - י"ג) דלפי הדרך של היראים לכאור' יוצא ב' חידושי דינים, א) לפי הדרך הפשוט בדינא דמתוך בודאי לא הותרו רק הני מלאכות דהותרו באו"נ אבל הני מלאכות דלא שייכים באו"נ או דלא הותרו לצורך או"נ בודאי לא שייך להתירם שלא לצורך, וכן משמע הכי מהא דבכל מקום שהגמ' מזכיר מתוך, הגמ' מזכיר השם מלאכה, כדאיתא בסוגיין "מתוך שהותרה שחיטה לצורך..." "מתוך שהותרה הוצאה לצורך..." וכן איתא להדיא במאירי בסוגיין, וכן משמע הכי בתוס' שבת

שאתה למד היתר הנאת הגוף אתה למד היתר הנאת נשמה דאך אשר יאכל לכל נפש כתיב פי' שיהנה לכל נפש כאשר פירשתי למעלה בסמוך וכל הגוף נקראת נפש שובי נפשי למנוח... עכ"ל.

והנה למדנו מדבריו כונה חדשה במתוך דאין הפירוש משום שהתירה התורה מלאכות לצורך או"נ ה"נ מותר שלא לצורך, אלא הכונה הוא דכשם* דהתירה התורה לצורך או"נ ה"נ הוי בכלל אשר יאכל גם שאר הנאת הגוף או הנאת מצוה, ומשמע מדבריו שזהו מכח ילפותא כנ"ל. ומקובל בהעולם דהחינוך (מצוה רצ"ח) סבר ג"כ כהיראים, משום דהחינוך מביא ההיתר של הוצאת תינוק למולו וכדומה וההיתר מלאכה לשאר צרכי הגוף ואינו מזכיר דהוא מכח מתוך, ולפי הדרך הפשוט במתוך בודאי היה לו להזכיר דההיתר נבנה על מתוך, אבל לפי היראים ל"ק כל כך, דלפי היראים הענין של מתוך הוא רק דההיתר דאו"נ הוא לאו דוקא לאו"נ אלא ה"ה לשאר צרכים, וזהו מה

א. עיין בתשובת הרי"ד (שם) שכתב בדין השני דמתוך "ונראה לי שזהו טעם הדבר לא מתוך שהותר זה הותר זה אלא כשם שהותר זה הותר זה", ולכאור' נראה שכונתו הוא ע"ד היראים, ואע"פ שהרי"ד אינו סבר ממש כמו היראים בדינא דמתוך, דהרי"ד סבר שנבנה על מכשירין, אולם נראה דביסודם הם שוין.

מצוה או להנאת הגוף כיון דתרווייהו
הוי בכלל אשר יאכל.

בחי' הרא"ה ועוד מבואר החי'

דין הראשון

ולפי"ז נראה להוכיח דהרמב"ן
ודעימיה סוברים כהיראים,
דלכאור' מצאנו בדברי הרמב"ן
ודעימיה השני חידושי דינים הנ"ל,
לגבי הדין הראשון דלפי היראים לא
בעינן שתהא המלאכה באו"נ גופא, יש
להוכיח הכי מחי' הרא"ה (ביצה יב.),
דהרא"ה בא להפקיע משיטת רש"י
דע"י מתוך מותר מלאכה אפי' שלא
לצורך כלל, וכתב דזה א"א "דאם כן
הותרו כל המלאכות כולן", וכע"ז
איתא בר"נ בן הרמב"ן שם, ובריטב"א
בפסחים (ה:). והנה אם ע"י מתוך מותר
רק המלאכות דאיתנהו באו"נ, לכאור'
יש לתמוה דאפי' אם ע"י מתוך מותר
שלא לצורך כלל, לא תהא מותר כל
המלאכות כולן דהא אינו מותר רק
המלאכות דאיתנהו באו"נ, ונראה
דמוכח מזה דהרא"ה ודעימיה סוברים
דלא בעינן שהמלאכה תהא מותר
לצורך או"נ גופא.

רמז מהרמב"ן לגבי תפירת בגדים

והנה אע"פ בדברי הרמב"ן לא מצאנו
מימרא הנ"ל, אולם כיון שהרא"ה ור"נ
ביארו הענין של מתוך כהרמב"ן (עיי')

צה., עי"ש. אבל לפי היראים לכאור'
צריך להיות מותר כל המלאכות לשאר
הצרכים דהרי ליכא שום עדיפות באו"נ
מבשאר צרכים.

(ב) קי"ל כרבי יהודה דמתיר מכשירי
או"נ שא"א מעריו"ט כגון לתקן
שפוד שנתקלקל ביו"ט. ולפי הדרך
הפשוט ביסוד ההיתר דמתוך בודאי
אינו מותר מכשירין לצורך היום כגון
לתקן איזמל שצריך למילה ונתקלקל
ביו"ט דכיון דלא נמצא הך מלאכה
באו"נ עצמו, אסור, ואע"ג דמותר לתקן
למכשירי או"נ מ"מ לא אמרינן בזה
מתוך שהותר תיקון סכין למכשירי
או"נ הותר נמי תיקון איזמל לצורך
מצות היום, (עי"ש באות ג' - ה' שביאר
הטעם בארוכה). וכ"ש אם יצויר
מכשירים לצורך היום דלא נמצא
מלאכה כותייהו גם במכשירי או"נ דזה
ודאי אסור.

אבל לפי שיטת היראים והחינוך נראה
פשוט לכאורה דמותר גם לתקן
איזמל שנפגם ביו"ט לצורך מילה וכן
כל מכשירין שא"א מעיו"ט לצורך
מצוה או הנאת הגוף ואע"ג דלא נמצא
מלאכה כותייהו באו"נ או במכשירים
דהא לפי דבריהם ליכא שום עדיפות
באו"נ יותר מהנאת הגוף וכשם דמותר
מכשירים לאו"נ ה"נ מותר לצורך

אסור רק מדרבנן, החיי אדם (כלל פ"ז) סבר דיש תפירה באוכלין ולולי ההיתר דאו"נ היה אסור מדאורייתא, אבל הקהלות יעקב (מליסא) והערוך השלחן (בסי' תק"ט) סוברים דאין תפירה באוכלין כיון דאינו דבר המתקיים, ובלי ההיתר דאו"נ היה אסור רק מדרבנן. ולכן לפי הקה"י והערוך השלחן חזר ההוכחה מהרמב"ן, דהרי לא מצאנו מלאכת תפירה באוכלין מדאורייתא.

ויתבן דאפי' לפי החיי אדם דיש תפירה באוכלין יש לקיים ההוכחה, ע"פ דברי הגר"א (בסי' תק"ט) שביאר ההיתר של הרשב"א משום דהוי מכשירין שא"א מבעוד יום. הרי מבואר מהגר"א דתפירת עוף שמלא בשר אינו בגדר או"נ אלא בגדר מכשירין [ויש להוסיף סמך להגר"א דסי' תק"ט איירי במכשירי או"נ], ולפי"ז אפי' אם יש תפירה באוכלין עדיין מוכח מהרמב"ן דלא בעינן שתהא המלאכה באו"נ, דהרי לא מצאנו תפירה באו"נ, אלא במכשירין, וכבר הזכרנו לעיל בשם המלאכת יו"ט דזהו דבר ברור דלא אמרי' מתוך ממכשירי או"נ.

ויש להוסיף עוד סמך דאין כונת הרמב"ן לומר מתוך בתפירת

בסימן ג), לכאור' זהו גילוי להרמב"ן ג"כ. וכן יש להוסיף שני רמזים מדברי הרמב"ן גופא שסבר דלא בעינן שתהא המלאכה באו"נ, הרמב"ן בתורת האדם (הובא בליקוטי הרמב"ן ביצה דף ו.) כתב יסוד בדינא דמתוך, דלא הותר מלאכה משום מתוך אלא לצורך הנאה שדומה לאכילה, ומוסיף הרמב"ן וז"ל ובעי' נמי הנאה דגוף ממש דומה לאכילה לאפוקי תפירת בגדים ללובשן וכיוצא בהן דלאו הנאה הנכנסת לגופו של אדם כגון אכילה היא עכ"ל. והנה מבואר ברמב"ן כדבר פשוט דאמרי' מתוך במלאכת תפירה, אלא דמטעם אחר לא אמרי' מתוך בתפירת בגדים ולכאור' זהו הוכחה דהרמב"ן סבר דלא בעינן שתהא המלאכה באו"נ, דאל"כ איך שייך מתוך בתפירה, דאיפוא מצאנו תפירה באו"נ.

אולם אין זה ראיה ברורה דלכאור' כן מצאנו תפירה שהותר משום או"נ, כדאיתא בב"י (בסי' תק"ט) בשם תשובת הרשב"א וז"ל מותר לתפור עוף ביו"ט שמילאהו בשר כחוש מבפנים שהרי אותה תפירה צורך אוכל נפש היא עכ"ל. אולם עדיין מקצת ראיה יש לנו, דראיתי בספר תורת המלאכות שמביא מחל' אחרונים אם לולי ההיתר דאו"נ היה אסור מדאורייתא לתפור העוף או דלא היה

בגדים מכח זה שמצאנו תפירה באוכלין, דאם זה היה כונתו היה לו להזכיר איפוא מצאנו תפירה באו"נ, דהרי אינו דבר מצוי.

עוד רמז להנ"ל מהרמב"ן לגבי מילה
שלא בזמנה

יש להביא עוד סמך מדברי הרמב"ן דלא בעינן שהמלאכה תהא מותר לצורך או"נ, דהנה מבואר בהמשנה במס' שבת (דף קלז.) דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והקשו האחרונים דלמה אינו מותר ביו"ט מדין מתוך, ובפרט לפי רש"י שסבר דע"י מתוך מותר לעשות מלאכה אפי' שלא לצורך כלל, ותי' המלאכת יו"ט (אות נ"א) והמנחת אריאל (דף קלד.) דחזין ממה שיש במילה מלאכת חובל, יש עוד מלאכה במילה ומלאכה זו לא הותר לצורך או"נ, המלאכת יו"ט מביא מהשיטה מקובצת (כתובות דף ה:) דיש

בה מלאכת תולש (ע"ש שדן באריכות אם כונתו הוא תולש או גוזז), והמנחת אריאל כתב דיש בה ג"כ מכה בפטיש.

והנה הרמב"ן (בשבת קכד:) כבר עמד ע"ז דלמה לא אמרי' מתוך במילה שלא בזמנה, ולא תי' כמו שתי' האחרונים, (ע"ש מה שתיירן). וכן היראים עמד ע"ז ותי' דהוא גזיה"כ דלא אמרי' מתוך. ויש לדקדק דלפום ריהטא חזין מהיראים והרמב"ן לא מצאנו בשאר הראשונים שדיברו על שאלה זה, הלא דבר הוא! ולפי דרכינו הדברים מכוונים עד מאוד דשאר הראשונים דסוברים דמותר ע"י מתוך רק אותן מלאכות שהותרו לצורך או"נ, לא הקשו בכלל דהרי במילה יש מלאכה דלא הותר לצורך או"נ, ורק היראים והרמב"ן שסוברים דלא בעינן שהמלאכה תהא מותר לצורך או"נ, היו צריכין לתרץ באופנים אחרים.²

ב. ולכאור' הוא כמעט דברים מפורשים בהריטב"א בשבת (דף מ"ו: בד"ה מ"ט) דז"ל בא"ד כל שלצורך אוכל נפש או לצורך הנאת גופו מותר בכל מלאכה דעלמא... עכ"ל, והנה יש לעיין מהו הכוונה של "הנאת גופו" יש לחשוב שמתכוין להיסוד שכתבו כמה ראשונים דנכלל באו"נ הנאת הגוף (זהו הודאה במקצת לשיטת היראים), אולם יותר מסתבר לומר דמתכוין להדין של מתוך, דקודם כל למעיין בתוך דברי הריטב"א אין סיבה שיזכיר דוקא יסוד הזה ולא הדין של מתוך, ויתירה מזאת דלעיל בדף לט: הריטב"א מביא הדין של מתוך וכתב דמותר ע"י מתוך הנאת גופו [וזהו כשיטת הרמב"ן שסבר דמותר ע"י מתוך רק דברים שהם הנאה להגוף]. ומשמע היטב בדברי הריטב"א דמותר כל מלאכה דעלמא בין לצורך או"נ ובין לשאר צרכים ולא בעינן שתהא המלאכה דוקא באו"נ.

הרמב"ן לא משמע שהותר רק המלאכות דאיתנהו במכשירי או"נ גופא].

והנה ע"פ שנים עדים יקום דבר דהרמב"ן ודעימיה סוברים כמו היראים והחינוך ביסוד ההיתר דמתוך, דעיקר הכונה של מתוך היא דכשם שהותר מלאכה לצורך או"נ הותר נמי לשאר צרכים שדומין לאו"נ, ולכן לא בעינן שהמלאכה תהא באו"נ גופא, וכן לפי ר"י כשם שהותר מכשירין לצורך או"נ הותר נמי מכשירין לשאר צרכים.

ביאור חדש לפי הרמב"ן

והנה לכאור' בהיראים משמע דסבר דמתוך הוא מכח הדרשה דכל מקום שנאמר לא יאכל אחד אכילה ואחד הנאה במשמע, אולם בדעת הרמב"ן יש שרשים גדולים לומר דהוא מכח סברא, דידוע היסוד הגדול של הרמב"ן בהיתר דאו"נ, בפ' אמור על הפסוק "ביום הראשון מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו" (כ"ג, ז') [וכן כתוב לשון זה בהמשך הפרשה לגבי כל המועדים] וז"ל: פירוש מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה לצורך אוכל נפש... ומלאכה שהיא באוכל נפש היא מלאכת הנאה לא מלאכת עבודה עכ"ל.

ברמב"ן איתא להדיא

החידוש דין השני

והנה לגבי החי' השני שכתב המלאכת יו"ט לפי שיטת היראים, הוא דברים מפורשים בהרמב"ן במלחמות (ביצה דף יא. בדפי הרי"ף) וז"ל לכבות את הנר מפני דבר אחר [הוא אסור] אע"פ שהתשמיש צורך כל נפש וראוי להתיר בו מלאכה כדאיתא בכתובות מכשירין אסורין, הא לדברי רבי יהודה כל שהוא דבר הדוחה יו"ט אף מכשירין מותרין הן עכ"ל. הרי כתב להדיא דלפי ר"י מכשירין מותרין בשביל שאר צרכים שמותרין משום מתוך, ומשמע היטב דאין כונתו שמותר דוקא אותן מלאכות שנמצאות במכשירי או"נ גופא.

[דברינו הוא דלא כדברי האבני נזר (ס' ת"י אות ב') שמוכיח מהרמב"ן דאמרי' מתוך ממכשירי או"נ למכשירי צורך קצת (ע"ש שמוכיח הכי ממקום אחר), ואע"פ דלפי דרכינו בהרמב"ן זה ג"כ נקרי מתוך שהותר לצורך מכשירי או"נ וכו', אבל משמע בהאבני נזר שלמד הרמב"ן שסבר כמו הפשטות במתוך ואעפ"כ אמרי' מתוך ממלאכה שהותר לצורך מכשירי או"נ וכו', וזהו חי' גדול כנ"ל בשם המלאכת יו"ט, ועוד דלכאור' מלשון

מבואר בהרמב"ן דסבר דיסוד ההיתר דאו"נ הוא בעצם שם המלאכה, אבל לשיטתם הביאור הוא ד"מלאכת אוכל נפש" חלוק שם לעצמו, ולפי הרמב"ן הביאור הוא ד"מלאכת הנאה" חלוק שם לעצמו. וכן משמע דהרמב"ן הוא שיטה יחידה מהא דהרמב"ן חולק על שאר הראשונים בהסוגיות דאו"נ בכמה ענינים², ונראין הדברים שהשורש לכולם הוא מכח היסוד שלו דההיתר דאו"נ היא משום דהוה מלאכת הנאה.

ולפי"ז נראה לבאר ענינו של מתוך לפי הרמב"ן באופן זה, דכיון דשם

מבואר בהרמב"ן דסבר דיסוד ההיתר דאו"נ הוא בעצם שם המלאכה, דמלאכת או"נ חלוק שם לעצמו, דסתם מלאכה נקרי מלאכת עבודה, ומלאכה לצורך או"נ נקרי מלאכת הנאה, וביו"ט לא אסרה התורה מלאכת הנאה.

וצריבין להוסיף דהגם דבהרבה ראשונים מצאנו כדברי הרמב"ן ד"מלאכת עבודה" בא למעט מלאכת או"נ, משום דמלאכת או"נ אינה מלאכת עבודה, אולם לא מצאנו בראשונים אחרים רמז להיסוד של מלאכת הנאה, ולכן הגם דיתכן דיש עוד ראשונים דסוברים כהרמב"ן

ג. הזמן לא הספיק להאריך, לכן אבאר בקיצור, (א) הרמב"ן (במלחמות בתחלת אין צדיו) סבר דמלאכת או"נ האסורה ביו"ט הוא מדאורייתא, ויש לו שני כללים בהם, א. המלאכות שנעשות לזמן מרובה כגון טחינה והרקדה וכדומה אסורות. ב. צידה וקצירה אסורות משום שבעלי חיים ופירות אינם ברשות האדם, והוא בכלל מלאכת עבודה. [הרמב"ן מתחיל בנוסח זה "לא כל המלאכות הותרו ביו"ט אלא הכשר המאכלים לאכלן..."] דברים אלו מבוארים היטב ע"פ מה ששמעתי מהרה"ג רב דוד וולפין שליט"א שענינו של מלאכת הנאה היא, שהיא בגדר מעשה אכילה אריכתא, ולכן מובן דרק הכשר המאכלים לאכלן שייך להיות חלק מהאכילה].

והרמב"ן סבר דיש אופנים שהמלאכות האסורות הם מותרות כגון כל הנידוכין שנידוכין כדרכן, משום דהנהו הן מלאכת יומן. אבל הרשב"א והר"ן סוברים דאם הוא מדאורייתא א"א שתהיה אופנים שיהיה מותר, ולכן הרשב"א סבר דהמלאכות האסורות הם אסורות בכל גווני, [וצ"ע איך הרשב"א מיישב המקורות של הרמב"ן דיש אופנים שהם מותרות, עיין בדברי הרשב"א בעבודת הקודש]. והר"ן סבר מכח הנ"ל דהמלאכות אסורות רק מדרבנן.

ונראה דיסוד המחל' הוא דהרשב"א והר"ן סוברים דשם ההיתר הוא מלאכת או"נ, לכן סוברים דהכללים של הרמב"ן הנ"ל אינם רק בגדר טעם למה התורה ימעט מקצת

מלאכת הנאה שהוא צורך כל נפש עכ"ל. [ויש לעיין מה סוברים ב"ש, אולי י"ל דהם סוברים דכיון דאכילה היא הנאה יתירה משאר הנאות לכן לא אמרי' מה לי אכילה וכו'].

[ויש להוסיף דאולי הרמב"ן לטעמיה א"א לפרש הענין של מתוך כשאר הראשונים, דיתכן שלפי שאר הראשונים הענין של מתוך הוא כעין הואיל ואישתרי אשתרי (עיין במלאכת יו"ט אות ה' שמביא צד כזה), וידוע דהואיל ואישתרי שייך רק אם הוא חלות היתר, אבל אם הדבר לא נאסר

ההיתר הוא "מלאכת הנאה" לכן ב"ה סוברים דכשם שהותרה מלאכת הנאה דאכילה הותרה נמי שאר מלאכת הנאה, דמה לי הנאת אכילה ומה לי שאר הנאות, דלפי שאר הראשונים דהשם ההיתר הוא מלאכת או"נ, אז כדי להרחיבו לשאר צרכים צריך דין חדש, אבל לפי הרמב"ן שיסוד ההיתר הוא מלאכת הנאה לכן מה לי הנאת אכילה ומה לי שאר הנאות. וכן הוא דברים מפורשים בהרמב"ן בשבת (קכ"ד:) וז"ל מתוך מלאכת אכילה שהיא צורך כל נפש הותרה נמי כל

המלאכות, אבל אינם סיבות שהמלאכה היא חסר בשם מלאכת או"נ, לכן לא מסתבר לחלק המלאכה. אבל הרמב"ן לשיטתו שסבר שיסוד ההיתר הוא מלאכת הנאה, הטעמים הנ"ל הם סברות דע"י חסר המלאכה בשם מלאכת הנאה, לכן בודאי אפשר לחלק המלאכה.

(ב) עיין בסימן ו (בהערה השניה) דביארנו עוד מחל' בין הרמב"ן ושאר הראשונים. (ג) עיין ברמב"ן בשבת (קכ"ד:) ובתורת האדם (הובא בליקוטי הרמב"ן בביצה דף ו.) שמבואר בדבריו שיש לו שיטה חדשה בגדר התנאי של דבר השווה לכל נפש. דלכאור' הפשוט פשוט הוא דהוא דין בהדבר שעושה בו המלאכה דצריך להיות דבר השווה לכל נפש, וברמב"ן מבואר דהוא מצד השם של ההנאה שבא ליהנות מהדבר, דצריך להיות הנאה כזה שהוא שווה לכל נפש כגון אכילה ובעילה וכדומה, ע"ש היטב. ועיין בשיטה מקובצת בכתובות (י.) בשם הרא"ה שג"כ משמע שפי' דבר השווה לכל נפש כהרמב"ן.

[ולפי"ז לכאור' מבואר יסוד המחל' בין הרמב"ן וכל שאר הראשונים בשבת (לט:) לגבי חימום מים בשביל רחיצת כל הגוף אם הוא נחשב דבר השווה לכל נפש, ע"ש. וכן עפ"יז לכאור' יש לבאר המחל' בין הרמב"ן והבעל המאור (בביצה, דפי הרי"ף דף יב.) לגבי מיתוק החרדל אם הוא נחשב דבר השווה לכל נפש, ע"ש]. ומאוד יתכן דהשיטה חדשה של הרמב"ן ג"כ נבנה על היסוד של מלאכת הנאה, ועדיין צ"ב.

מעולם לא שייך הואיל ואשתרי. ויתכן דלפי הרמב"ן דיסוד ההיתר דאו"נ הוא משום דהוה מלאכת הנאה, ההיתר דאו"נ אינו בגדר חלות היתר, אלא הביאור הוא דביו"ט לא נאסרה מלאכת הנאה, דהרי מלאכת הנאה ומלאכת עבודה הם שני סוגי מלאכות, (עד כדי כך דברמב"ן בתחילת ויקהל מבואר דבעינן פסוק מיוחד לאסור מלאכת הנאה בשבת). משא"כ לפי שאר הראשונים בודאי ההיתר דאו"נ הוא בגדר חלות היתר, ואפי' לפי הראשונים דההיתר הוא בעצם שם המלאכה, ג"כ מסתבר דהוה חלות היתר, דבפשוטו מלאכת או"נ אינה סוג מלאכה אחרת משאר מלאכות].

ויש להוסיף דאפשר אף לפי היראים דמשמע שסבר דמתוך נלמד מדרשה, אפשר הגדר הדברים הוא כדברינו בדעת הרמב"ן, דביראים ג"כ איתא דההיתר מלאכה הוא בשביל הנאת האדם [ואפי' לגבי מצוות ביאר דמותר משום דהוה הנאת נשמה] ולכן אפשר היראים ג"כ סבר דיסוד ההיתר הוא מלאכת הנאה.

קושיית הסטייפלער על החי' דין הראשון ממכשירי אוכל נפש

והנה האחרונים הק' הרבה קושיות על החי' דינים העולים לפי שיטת

היראים, הסטייפלער הק' על החי' דין הראשון דע"י מתוך מותר אפי' המלאכות דליתנהו באוכל נפש, דלפי"ז למה החכמים סוברים דמכשירי או"נ כגון סכין שנפגמה וכדומה אסורין וכן למה סבר ר"י דכשאפשר מבעוד יום הם אסורין, ואפי' בשא"א מבעוד יום מותרין רק מכח ילפותא, דלכאור' אפי' אם לא שייך להתירן מצד מכשירין תהא מותרין מכח מתוך, דאע"פ דמכשירין אסורין משום תיקון מנא ובאו"נ ליכא תיקון מנא, מ"מ לפי היראים תהא מותרין דלשיטתו לא בעינן שהמלאכה תהא באו"נ, ולפי דברינו זהו קשיא גם על הרמב"ן.

[מבח קושיא זה ועוד כמה קושיות הסטייפלער כתב דאפי' לפי היראים מותר ע"י מתוך רק אותן מלאכות דאיתנהו באו"נ, ועי"ש שכתב שזה נלמד מהילפותא של הירושלמי שהובא בתוס' (ביצה דף ג.), אולם יש לתמוה על דבריו דהרי מוכח מהיראים שלא סבר בהדרשות של הירושלמי, דהרי היראים סבר דמלאכת או"נ האסורה ביו"ט הוא רק מדרבנן, וצ"ע].

ואולי יש ליישב לפי הרמב"ן, דאזיל לשיטתו, דמלאכות דאו"נ האסורות ביו"ט אסורות מדאורייתא, ויש להרמב"ן שני כללים בזה וא' מהן

ויש להוסיף דאולי זה גופא הוא ההכרח של הרא"ה דעשיית כלי מעיקרו אינו אסור משום דנעשית לימים הרבה, דלשיטתו דע"י מתוך מותר לעשות כל מלאכות על כרחך כל מכשירין הם נעשות לימים הרבה דאל"כ למה צריכין להגיע להיתר חדש של מכשירין.

ולפום ריהטא עפי"ז יש לתרץ רוב הקושיות שהק' הקה"י והמלאכת יו"ט על היראים לפי הרמב"ן, דברובן נראה דהם בגדר מלאכה הנעשה לימים הרבה. ואפי' לגבי הקושיות שיסוד הזה לא יתרץ דבודאי אינם לימים הרבה, הדרך לתרץ כל הקושיות לכאור' הוא למצוא טעם למה לא שייך מתוך, דעיין ברמב"ן בשבת (שם) דיש כמה הגבלות במתוך (עיין בסי' ג שהבאנו דברי הרמב"ן). אולם לשיטת היראים עצמו עדיין קשיא ממכשירין, דהיראים בודאי אינו סובר ביסוד הזה דאסור אם נעשות לימים הרבה דהרי הוא סבר דמלאכת או"נ האסורה ביו"ט הוא רק מדרבנן כנ"ל.

קושיית המלאכת יו"ט על החי' דין השני ממכשירי מילה

והנה לגבי חי' דין השני העולה לפי שיטת היראים דלפי ר"י מותר אפי' מכשירין של שאר צרכים, הק'

הוא דאסור לעשות המלאכות הנעשות לימים הרבה. ואיתא להדיא בהרא"ה (שם דף יב.) דאינו מותר ע"י מתוך מלאכות הנעשות לימים הרבה דאינם עדיפי מאו"נ גופא. ולכן אולי יש לחשוב דהמכשירין של תיקון מנא הם מלאכות הנעשות לימים הרבה.

אולם אין זה פשוט דהרי בראשונים מבואר דאפי' לר"י דמכשירין מותרין ולכן מותר לתקן כלי ביו"ט, מ"מ אסור לעשות כלי מעיקרו, והר"ן ביאר הטעם משום דלעשות כלי מעיקרו הוא מלאכה הנעשית לימים הרבה, ולא מותר במכשירין יותר ממה שהותר באו"נ גופא, ולפי"ז מוכח דתיקון כלי אינו מלאכה הנעשית לימים הרבה.

אבל האמת יורה דרכו דהרא"ה (שם דף לב.) יש ביאור אחרת בהדין דאסור לעשות כלי מעיקרו, דכתב להדיא שאין הטעם משום דהוא מלאכה הנעשית לימים הרבה, ולכן ניתן לומר דלפי הרמב"ן ודעימיה כל מכשירין הם מלאכות הנעשות לימים הרבה, ולכן אינן מותרין משום מתוך וצריך להגיע להיתר של מכשירין. [בודאי לא מסתבר לומר דסבר דאפי' כשעושה כלי מעיקרו אינו נעשית לימים הרבה, דהרי הר"ן כתב דהוא דבר ברור דהוא נעשית לימים הרבה].

המלאכת יו"ט (אות י"ב) מהא דאיתא בשבת (קלד.) דביו"ט מותר לשחוק כמון ולטרוף יין ושמן בשביל מילה משום דחזו לקדרה, ומשמע דשאר מכשירים דלא חזי אסור ביו"ט לצורך מילה, וכן פסקו הטוש"ע (ביו"ד סי' רס"ו) מכח גמ' זה דמכשירי מילה אסורין ביו"ט. ולפי שיטת היראים דמכשירין של שאר צרכים ג"כ מותרין לכאור' תהא מותר ביו"ט כל מכשירי מילה. ויש להוסיף על קושייתו דברמב"ן בשבת (קכד:) איתא להדיא דכל מכשירי מצוה כגון מילה בזמנה ולולב ושופר אסורין ביו"ט, ולפי דברינו דהרמב"ן סבר כהיראים לכאור' תהא מותרין.] **מב** קושיא זה ועוד הרבה קושיות המלאכת יו"ט כתב דצריך לדחוק ולומר דאף לפי היראים והחינוך הענין של מתוך הוא כשאר הראשונים, עי"ש שביאר כוונתם באופן אחר. אבל לבסוף כתב ש"זה דוחק גדול ולשונם אינו סובל זה הדוחק כלל" ונשאר בצע"ג.

ולפי הרמב"ן יש לנו תירוץ נכון לקושיא זו, דהרמב"ן במלחמות (שם) כתב וז"ל דאע"פ שנפסקה הל' כרבי יהודה לא סמכו עליה לגמרי אלא שבאותן הדברים שהם עיקר מכשירי גוף האוכל... אבל דברים שאינם עיקר אוכל נפש אלא שהם צריכין כגון כיבוי הבקעת שלא יתעשן הבית במקום שצריך לאכול שם... אסורין לגמרי בין להורות בין לעשות בהן מעשה בייחוד וכ"ש לכבות את הנר מפני דבר אחר... עכ"ל. ולפי"ז הוא דבר ברור דהגמ' בשבת לגבי מכשירי מילה, וכן דברי הרמב"ן גבי כל מכשירי מצוה הוא רק להלכה דפסקי' כהחכמים במכשירין של שאר צרכים, אבל לפי ר"י בודאי כל מכשירי מצוה מותרין כדאיתא להדיא בהמשך דברי המלחמות (הובאו לעיל). אולם בדעת הרא"ה עדיין צ"ע, דהרי הרא"ה (ביצה דף כב.) חולק על הרמב"ן בכללי הפסק של מכשירי או"נ, ומשמע שסבר דאין נ"מ בין או"נ לשאר צרכים, עי"ש.

סימן ה

שיטת הראב"ד בדין מתוך

שהשיב להאור זרוע, והובאה ג"כ בספר אור זרוע), וז"ל: "ומאי דכתב מר הפלא ופלא מה סברא לומר מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה שלא לצורך, מאין יסוד ומאין רגלים למילתא בלא טעמא, נראה לי לפרש בשני ענינים... [עיי"ש שהרי"ד סובר דיש שני דינים במתוך, והבאנו הדין השני], והאי דשרינן לכתחילה כל שהוא לצורך האדם אע"פ שאינו צורך אוכל נפש כדאמרינן התם להוציא את הקטן וספר התורה לרשות הרבים אפילו למאן דאמר דיש עירוב והוצאה ליום טוב כדאמרינן התם: מתקיף לה רב יוסף אלא מעתה הוציא אבנים לבית הלל הכי נמי דלא מיחייב אלא מדלא מיפלגי באבנים ש"מ בהוצאה שלא לצורך פליגי, פי' שלא לצורך אוכל נפש אבל היא צורך גופו".

וממשיך הרי"ד "ונראה לי שזהו טעם הדבר לא מתוך שהותר זה הותר זה, אלא כלומר כמו שהותר זה

השיטה מקובצת במס' כתובות (דף ז.) מביא דרכו של הראב"ד ביסוד הדין של מתוך, וז"ל: "מיהו הא קושיא מתוך מנא לן ומנין לו להתיר, אלא מה שהתירו הכתוב כל שיש בו צורך אכילה ממש, ונראה מדכתיב לכם ומשמע לכל צרכיכם, ונראה כמו"כ דמאן דשרי בעילה ביו"ט משום מתוך לא שרי לה אלא א"כ אי אפשר לו לבעול מערב יו"ט כגון שלא הגיע זמנו לכנוס עד היום... אבל היכא דהוה אפשר ליה מעיקרא לא, דלא עדיף ממכשירי אוכל נפש דממעטינן להו כשאפשר לעשותן מערב יו"ט מדכתיב הוא לבדו" עכ"ל.

והנה בפשטות משמע שהראב"ד חידש דרשה לההל' דמתוך, אבל כמובן שזהו חידוש, ובפרט דע"י ילפותא זו יש נ"מ לדינא דאינו מותר אלא א"כ א"א מבעוד יום. לכן נראה לומר דכונת הראב"ד היא כדרכו של הרי"ד בתשובה (תשובה פ"ב, תשובה

הותר זה, [לכאור' נראה דר"ל דדין הזה אינו בגדר "הואיל ואשתרי" כהדין הראשון (ע"ש), אלא שהוא סברא ד"מה לי אוכל או"נ ומה לי שאר צרכי הגוף", כעין דרכו של היראים במתוך], וטעם הדבר הוא כר' יהודה דדריש לכם לכל שצורכיכם ומתיר גם מכשירי אוכל נפש כדאמרין בפרק אין צדין ומשום טעם זה היה מתיר ר' יהודה כל צרכי גופו של אדם כגון לכבות את הנר מפני דבר אחר, ולכבות את הבקעת לא בשביל לחוס עליה אלא כדי שלא יתעשן הבית והקדרה, ולכבות את הדליקה משום איבוד ממון, ולהכחיל עין ביום טוב אפילו היכא דליכא סכנא כסוף אוכלא ולפצוחי עינא כדאמרין בפרק יום טוב דבכולהו שרי ר' יהודה משום דקסבר לכם לכל שצורכיכם, ובפרק אין צדין פיסקי רב חסדא ורבא הלכה כר' יהודה, ומטעם זה אנו מתירין כל המלאכות שלא לצורך אוכל נפש אך אם הם לצורך גופו, עכ"ל.

למדנו מהרי"ד דרך חדש בהיתר דמתוך, דנבנה על הסוגיא בביצה דף כב. דאיתא התם שלפי רבי יהודה כמו שנתרבה מלכם דמותר לעשות מלאכה בשביל מכשירי או"נ, כמו"כ נתרבה דמותר לעשות מלאכה בשביל שאר צרכי הגוף [עייין בסימן

ו' דביארנו דהרמב"ן ודעימיה יש להם מהלך אחרת בביאור הסוגיא שם, ולפי דרכם מבואר גדר אחר ביסוד ההיתר של מכשירין, והרי"ד הוא לשיטתו שביאר הסוגיא שם כדרכו של רש"י]. ועפ"ז ביאר הרי"ד דזהו יסוד ההיתר של מתוך, דהוא ג"כ מכח ההיתר של מכשירין, (ולפי"ד צ"ל דקטן לולב וס"ת נחשבים כצרכי הגוף, וצ"ע). ומאוד יתכן דזהו ג"כ כוונת הראב"ד (ועדיין צ"ע, משום דמלשונו לא משמע הכי).

והנה רוב הראשונים אינם יכולים לפרש ההיתר דמתוך כהרי"ד, דהרי כמעט כל הראשונים סוברים דאין הלכה כר' יהודה או עכ"פ דאין מורין כן, ולגבי מתוך הוא דבר ברור דהלכה כבית הלל ומורין כן. ורק הרי"ד דכתב דהלכה כר' יהודה ומורין כן בין לגבי מכשירי אוכל נפש ובין לגבי שאר צרכי אדם, (וכן איתא בפסקיו, וכן פסק הרי"ז בביצה דף כ"ב). יכול לפרש דדינא דמתוך נבנה על ההיתר דמכשירי אוכל נפש ושאר צרכי אדם.

ואם אמת הדבר דגם כונת הראב"ד היא כהרי"ד דמתוך בנוי על ההיתר דמכשירין, צריכין אנו לומר דגם הראב"ד סבר דהלכה כר' יהודה

מלאכת שיטת הראב"ד בדין מתוך הנאה מה

ומורין כן. והאמת יורה דרכו, דהכי יהודה ומורין כן בין במכשירי או"נ
איתא להדיא בהשגות הראב"ד (ביצה ובין בשאר צרכי אדם. (הרב אליעזר
דף י"א. בדפי הרי"ף) דפסקינן כרבי קופפער הראה לי ההשגות הראב"ד).

סימן ו

בענין מכשירי אוכל נפש

מלאכה שאינה בהאוכל עצמו, או דלמא שנתחדש במכשירין שמותר לעשות מלאכה אפי' שלא לצורך או"נ אלא לצורך דבר שמכין או מתקן האוכל. בנוסח אחר, יש לחקור אם הצורך המתיר של מכשירין הוא האוכל נפש והחי' של מכשירין הוא דמותר בשביל או"נ אפי' דבר שאינו בהאוכל עצמו או דלמא הדבר שמתקן האוכל הוא הצורך המתיר.

ב' דרכים בהראשונים בביאור הסוגיא דכיבוי הנר לצורך דבר אחר (ביצה כב.) ויש לבנות מחל' ראשונים בשאלה זה מתוך הסוגיא דכיבוי הנר לצורך דבר אחר, דיש ב' דרכים יסודיים בהראשונים בביאור הסוגיא שם, ולפי דרך א' מוכח כמו צד הראשון ולפי דרך האחר מוכח כצד השני. איתא בגמ' שם כמה איבעיות וכולן הם בסגנון א', והרמב"ן (במלחמות) ודעימיה^א ביארו דבכל האיבעיות

איתא בגמ' במסכת ביצה דף כח. דנחלקו החכמים ור"י אם מכשירי אוכל נפש מותר ביו"ט או לא, דהחכמים אוסרין ור"י מתיר. ובדרך כלל החילוק בין או"נ ומכשירי או"נ הוא, דאו"נ הוא כשעושה מלאכה בהאוכל עצמו, ומכשירי או"נ הוא כשעושה מלאכה בדבר שמכשיר ומתקן האוכל כגון סכין שנפגמה וכדומה. אולם יש אופנים דאע"פ שאינו עושה המלאכה בהאוכל עצמו עדיין נחשב או"נ, כגון הבערת האש כדי לבשל בו, וכן הולכת סכין אצל טבח (ביצה דף יא.) דמבואר בראשונים שהם נחשבים או"נ ולא מכשירין, (ובהמשך דברינו יתבאר בדרך אגב עוד אופנים.)

חקירה ביסוד ההיתר דמכשירין והנה יש לחקור ביסוד ההיתר דמכשירין אם הביאור הוא דנתחדש דמותר לצורך או"נ אפי'

א. הרא"ה, ורבינו נחמן בן הרמב"ן.

בעצם הם צרכים שמותר לעשות מלאכה בשבילן, רוב מהם מכח הדין של מתוך וכחילת העין היא או"נ ממש. והנידון שם היה האם מותר לעשות בשבילם מלאכה שאינה ישירה בהצורך עצמו כגון כבוי הנר דאינו מלאכה בגופו של דבר אלא שנהנה בסילוק הנר^ב. ומבואר בהרא"ה (בדף י"ב. בסו"ד) דהספק היה גם לפי הרבנן, (מזה מבואר כנ"ל דשייך להיות או"נ אפי' אם המלאכה אינה בהאוכל עצמו), והגמ' מסיק דאינו מותר רק לפי ר"י כיון שאינה מלאכה ישירה בהצורך עצמו, ומותר רק מכח הדין דמכשירי^ג.

וי"ש עוד דרך בביאור הסוגיא שם והוא הדרך של רוב הראשונים^ד, דלעולם המלאכות בהסוגיא שם נחשבות שהם ישירות בהצורך כגון ביאה וכדומה, והנידון היה האם מותר לעשות מלאכה בשביל שאר צרכי האדם או לא. ומפורש בראב"ה שם דהספק של הגמ' היה גם לפי רבנן, וצ"ל דהגמ' צידדה דאפשר דהצרכים

ב. עיין לקמן דשאר הראשונים חולקין על יסוד הזה של הרמב"ן דאם אינו נהנה בגופו של מלאכה אלא בסילוקה דהוה בגדר מכשירין, דשאר הראשונים סוברים דכיבוי הנר אינו בגדר מכשירין [כמה ראשונים כתבו "מה לי הבערה מה לי כיבוי"]^ה. ומאד יתכן דהרמב"ן הוא לשיטתו דיסוד ההיתר דאו"נ הוא משום דהוה מלאכת הנאה (עיין בסימן ג) דשמעתי מהרה"ג רב דוד וולפין שליט"א דענינו של מלאכת הנאה היא, שהיא ההתחלה של ההנאה עצמה, ולכן שפיר י"ל דרק אם נהנה בגופו של המלאכה, שייך להיות ההתחלה של המעשה לקיחת הנאה.

ג. לפי דרך זה מבואר דכמו שמותר לפי ר"י מכשירי או"נ כמו"כ מותר מכשירין של שאר צרכים (ועיין בסימן ד, דביארנו דאינו דבר מוסכם).

הרא"ה מדגיש דההיכ"ת שם אינם מכשירין ממש, אלא שהם דומה למכשירין, ושפיר יש ללמוד שניהם מ"לכל צרכיכם". ומוסיף הרא"ה דפסקינן כר"י במכשירין רגילים ולא במכשירין הללו, והרמב"ן יש דרך אחרת בכללי הפסק, עי"ש במלחמות.

ד. הכי משמע ברש"י שם, וכן משמע בפסקי הרי"ד שם ומפורש בתשובת הרי"ד (תשובה פ"ב), והכי מבואר להדיא בראב"ה שם והובא חלק מדבריו במרדכי. ובפשוטו הכי מוכח מדברי הרשב"א והר"ן שם, והכי מוכח לפי הדרך הראשונה בתוס' בכתובות דף ז., [ובפשוטו מוכח בדרך השנייה כמו הדרך של הרמב"ן, אגב התוס' שאנן ותוס' הרא"ש בכתובות וכן הרא"ש שם משמיטים את השורה האחרונה של התוס' בכתובות, הלא דבר הוא !], וכן מוכח מהרא"ש שם בדרך הראשון [אולם דברי הרא"ש בהמשך צריכים תלמוד].

שמדובר שם הם בדרגת צורך או"נ ולכן נכללים בהיתור דאו"נ, על דרך הא דמבואר בהרמב"ם ועוד ראשונים דנכלל באו"נ הנאת הגוף (אולם צ"ע לגבי בית וקדרה, דלפי הראב"ה הוא נידון של איבוד ממון ממש, וצ"ע), והגמ' מסיק דכל הצרכים אינם בדרגת צורך או"נ אלא בדרגה של צורך מכשירי או"נ, ולכן תלוי במחל' ר"י ורבנן, (ועדיין צ"ב בדקדוק). ע"כ תמצית הסוגיא דכיבוי הנר לצורך דבר אחר.

מחל' הראשונים בחקירה הנ"ל

והנה מהרמב"ן ודעימיה מבואר להדיא כהצד הראשון דבמכשירין נתחדש דלצורך או"נ מותר אפי' מלאכה שאינה בהאוכל עצמו, דאם הביאור הוא דהמכשיר הוא הצורך המתיר, נמצא דלא מצאנו בהיתור דמכשירין שמותר לעשות מלאכה שאינה ישירה בהצורך המתיר, ולכן איך שייך ללמוד מר"י להיתור כיבוי הנר לצורך דבר אחר וכדומה, דבאלו אין צריך לעצם הכיבוי, והכיבוי אינו מתקן לו מידי אלא דהוא הסרת המניעה שגורם לו ביטול דבר אחר, והצורך באלו הוא הדבר אחר וכדומה, והרי הכיבוי אינו מלאכה ישירה בהצורך. אבל אם במכשירין נתחדש דמותר לצורך או"נ אפי' מלאכה

שאינה בהאוכל עצמו, נמצא שנתחדש דאפי' מלאכה שאינה ישירה בהאוכל מותר לצורך או"נ, ולכן שפיר יש ללמוד ממנה כיבוי הנר לצורך דבר אחר.

ולפי הדרך של שאר הראשונים מבואר להדיא כהצד השני דבמכשירין הצורך המתיר הוא המכשיר עצמו, דלשיטתם בהסוגיא שם מבואר דלפי ר"י נתרבה מ"לכם לכל צרכיכם" דמותר לעשות מלאכה בשביל שאר צרכים, ובשלמא אם ההיתור דמכשירין הוא בשביל המכשיר עצמו שפיר יש לרבות ג"כ שאר צרכים, דהרי מכשירין גופא אינם לצורך או"נ, אבל אם במכשירין הצורך המתיר הוא האו"נ מהיכ"ת לרבות ג"כ שאר צרכים.

מחל' רא"ה ור"ן בהטעם דרבי יהודה

מודה דאסור לעשות כלי מעיקרו **איתא** במשנה בביצה דף ל"ב. "אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי... ואין חותכין את הפתילה לשנים ר' יהודה אומר חותכה באור לשתי נרות". ומשמע דר' יהודה מודה ברישא, ואע"ג דר"י מתיר מכשירין. ולמדו מזה הראשונים, דמודה ר' יהודה דאסור לעשות כלי מעיקרו. ונחלקו הרא"ה והר"ן בטעם הדבר,

דהתורה ריבתה גם מקצת צרכים, [דהר"ן לכאור' פי' הסוגיא דכיבוי הנר כדרך השני הנ"ל], דלפי"ז מסתבר שאינו מותר לעשות יותר בשבילם ממה שמותר לעשות בשביל או"נ.

אולם הרא"ה שסובר דיסוד ההיתר של מכשירין הוא דאפי' מלאכות שאינן ישירות באו"נ מותר לעשותן, בודאי יש להבין שמותרת בתורת מכשירין גם מלאכה שאינה מותרת בתורת מלאכת או"נ, דהרי למתבונן זהו כל ענינו של ההיתר דמכשירין לשיטתו, שמותרת בשביל או"נ מלאכה שאין עליה שם של מלאכת או"נ. וי"ל בנוסח אחר, דלכאור' ברמב"ן (במלחמות בתחלת פ' אין צדין) מבואר דיסוד החסרון של מלאכה הנעשית לימים הרבה הוא דחסר בשם מלאכת הנאה, ויתכן מאד דכל המכשירין חסרים בשם מלאכת הנאה, ולכן מאי נ"מ שהיתוספה עוד סיבה שמפקעת אותה מלהיקרא מלאכת הנאה.

ונראה לומר לאידך גיסא ג"כ, דהטעם של הפני יו"ט לפי הרא"ה שייך רק לטעמיה, דלא נתחדש במכשירין שמותר לעשות מלאכה בשביל הצורך של המכשיר, דגם במכשירין הצורך המתיר הוא האוכל נפש, ולכן כיון

הר"ן (דף ט"ו. בדפי הרי"ף) מבאר הטעם מפני שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה, וז"ל: "לפי שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאו"נ עצמו וכיון שאסור לטחון ולרקד אלמא לא שריא באו"נ מלאכות הנעשית לזמן מרובה בין שתאמר שהוא מדאורייתא או מדבריהם... וכיון שכן אי אפשר להתיר במכשירין יותר מזה וכל שהוא עושה כלי הדבר ברור שהיא מלאכה הנעשית לימים הרבה" עכ"ל.

אולם הרא"ה בדף ל"ב. כתב להדיא דלא זהו הטעם, וז"ל: "לא משום דעושין אותן לזמן מרובה אלא משום דלא הותר במכשירין לעשות כלים מתחילתן" עכ"ל. וראיתי בספר פני יו"ט שהציע טעם לפי הרא"ה, דבאופן שעושה כלי מתחילתו לא נחשב שהמלאכה נעשית בשביל האוכל נפש, אלא נחשב שהמלאכה נעשית לצורך המכשיר לחוד, וההיתר של מכשירין הוא רק באופן שנחשב שהמלאכה נעשית בשביל האוכל נפש.

ולבאורה נראה לבאר דהר"ן והרא"ה לטעמייהו אזלי ביסוד ההיתר דמכשירין, דנראה לומר דהיסוד של הר"ן שאי אפשר להתיר במכשירין יותר מבאו"נ, הוא לשיטתו שסובר דיסוד הדין של מכשירין הוא

שנים לכל נפש, כיון שהם לצורך אכילה, ואכילה היא דבר השווה לכל נפש.^ה

ונראה לבאר יסוד המחל', דהיי"א סוברים כדרכם של רוב הראשונים בהסוגיא שם, ולשיטתם בכחילת העין הצורך הוא העין עצמו, ולכן הם צריכים לחדש דצורך זה של העין הוא שווה לכל נפש. ואע"פ דכחילת העין אינה אלא בדרגת מכשירין ומחיצות דבמכשירין יש התנאי של שווה לכל נפש, התי' הוא דמכשירין התרבו דומיא דאור"נ כדברי הר"ן הנ"ל, וכמו שאור"נ מותרת רק בדבר השווה לכל נפש כמו"כ מכשירין הם רק בדברים השווים לכ"נ, ולכן שאר צרכי חולה שא"ב סכנה שאינם שוין לכ"נ אסורים ביו"ט שני.

אולם הרמב"ן לפי דרכו בהסוגיא שם מוכרח לחדש שעיקר הצורך הוא לאכילתו, דאל"כ לא הוה בגדר מכשירין, דהרי לכחול העין הוא מלאכה ישירה בהעין, ולכן הוא סובר דמותר גם לשאר צרכי חולה שמעכבים האכילה, דאע"פ ששאר צרכי חולה

שבעשיית כלי מתחילתו לא נחשב שהמלאכה נעשית בשביל האוכל נפש, אסור לעשותה. אבל הר"ן לא היה יכול ליתן טעם זה, דהרי הר"ן סובר דבמכשירין נתחדש דמותר לעשות מלאכה בשביל הצורך של המכשיר.

מחל' רמב"ן וי"א אם מותר ביו"ט שני כל צרכי חולה שא"ב סכנה או רק לכחול

העין

בגמ' בדף כב. איתא דמותר לכחול העין ביו"ט שני. והרמב"ן בתורת האדם (הובא בליקוטי הרמב"ן בדף כב.) מביא מ"א דסוברים דרק לכחול את העין מותר משום שהוא שווה לכל נפש דגם בריאים כוחלים, אבל שאר צרכי חולה שא"ב סכנה אסורים ביו"ט שני, לפי שאינם שוין לכל נפש. והרמב"ן חולק וסובר, דמותרים כל צרכי חולה ביו"ט שני, דהרי עיקר ההיתר לכחול העין הוא משום שאיננו נהנה באכילתו כיון שכואבת לו העין, ולפיכך מותר גם לשאר כאבים משום דכל הכאבים מפריעין האכילה, עיי"ש. וכונת הרמב"ן היא דכל צרכי חולה נחשבים

ה. יתכן שמוכח מרמב"ן זה כמו שנראה מהרמב"ן במקומות אחרים דכל אכילה מקרי שווה לכ"נ (עיי' בסימן ד הערה ג אות ג), ודלא כרש"י בדף כ"ב:.

נא

הנאה

בענין מכשירי אוכל נפש

מלאכת

אינם שוין לכל נפש, אבל הרמב"ן איכפת לן אם המכשירין עצמן אינם
לשיטתו סבר דאפי' במכשירין הצורך צורך כ"נ, דמספיק בזה שהאכילה היא
שמתירם הוא האו"נ, ולכן בודאי לא שוה לכ"נ.

